

Kevadiku Suviaalbum

II

Heinakuu
1927

Heinakuu
1927

VII

Sisukord.

EEVA PÄLLURI — Südame kellalaul.

JOEL LEHTONEN — Laul maanteele.

AUG. PALM — Joel Lehtonen.

ANTS ORAS — Walt Whitman — intensiivse elu luuletaja.

WALT WHITMAN — Mina näen, mina kuulen.

RAINER MARIA RILKE — Laul kornet Christoph Rilke armastusest ja surmast.

STEFAN ZWEIG — Michelangelo elu ja töö.

K. D. CATHER — Tundurite ja fjordide helilooja.

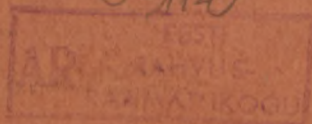
ERNST RAUDSEPP — Akseli Gallen-Kallela mälestusteraamatust.

PAUL STEINMÜLLER — Elu valem.

SIGRID UNDSET — Kristini matk.

PAUL STEINMÜLLER — Vabadus.

Peale selle 4 muusikapala, lausungeid ja 11 pilfi tekstis.

43088

Kevadiku Suvialbum

Heinakuu

II

Südamelaul.

*Kullali! Keha kiriktornis —
punametall, südamekell —
kumiseb hommikvidevas mornis
võimas ja hell südamekell.*

*Teed on ahtad ja rajad kitsad —
udurüüs puud, põlvili puud —,
löövad valusad yihmavitsad
sumedaid silmi, suletud suud.*

*Üle punase pedajapalu
varesetiib, mustlinnu tiib
kannab kodutu kodutut valu —
kaugele viib, kaugele viib.*

*Kullali! Elujõud kustumas oli —
kahvatu kuu, kahanev kuu —
läbi öödude hommik tuli,
päikene hergav, päev hillitu.*

Eeva Pälluri.

Laul maanteele.

Maantee, armsaim sõber!
 Ju palju aastaid tagasi
 tahtsin laulda laulu
 sinule, tänuks kõige
 eest, mis minule and-
 sid. Sina, kes oled
 ääretu, lõppu-nägematu.

Maantee, kes oled äratand mind
 aegajalt uude ellu, kes oled kängind
 mu jalad jälle kergesti tõusma. Juba
 neist ajast päle, mil väiksenä po-
 sina kuulsin esimest korda ülistust
 sinule.

Väikene tüdruk laulis selle suvi-
 sel pühapäeval verandalt, mida
 humalaist põimitud lehtmaja ümbrif-
 ses. Nii ta laulis, orgudesse vaa-
 dates, nukrutsevalt, kui kuulatasin
 teda rõdu serva vastu toetades:

„Maantee on pikk ja liivane . . .“

— — oli siin palju muidki ridu.
 Aga see esimene oli kauneim, see
 on aina helisend veelevana mu
 meeles.

See oli pühapäev, välkuvais kas-
 kedes hellitav tuul. — Ja siis ma
 märkasid sind, maantee, esimest
 korda mäelt, kuidas sina orus keer-
 lesid ja tõusid kollasena voortele.
 Ja sääl särasid kutsuvana, avanesid
 kui kuldne oja. Säält läksid edasi
 suvisesse metsa, armsaisse külisse,
 kus majakoerad mõõdujaid hauku-
 sid, astusid lainetavate rukkiväljade
 vahele, siis üles, siis rõõmsasti alla
 mäe pööritavaist rindest, ja läksid
 välkuvate vete juurest, pupleid ja
 sireleid kasvatavast kalmistust
 mööda. Ja linna, mille kellade helin
 kuuldus kaugelt, imelisenä päevana.

Siis armusin sinusse, sina lõppe-
 matu, määratu: seepärast kaunis
 kui aimus.

Olen rännand sind hiljem palju
 aastaid. Palju aastaid olen sind
 armastand üle kõige maailmas, —
 vast sama palju ainult sujuvaid
 pilvi, — kodumaal ja mujalgi, —
 sest sina oled universaalne nagu
 kõik ilu.

Sina viisid minu koduorust kur-
 vameelsel lõikuskuu õhtul.

Esimesis seiklusis laskin end
 ahvatleda sinu kõrval asuvate talu-
 majade vallatumast rõõmust.

Sõitsin siis põhja raugetel rada-
 del, kus mu ainuke rõõm oli, et
 sina juhtisid mind säält ära, säält
 kõledailt laanemailt, kus vist sa
 isegi kaebasid kõige vaesust, kitsana
 kaljudes roomates. —

Ja siis käisin sind paljajalu noo-
 rena üliõpilasena. Minu esimese
 laulu oled sina innustand. Esime-
 sed armud, peaaegu lapse kuld-kiha-
 rad on maanteel mulle vastu lehvind.

Nii, need olid õnnepäevad, aga
 neile järgnes muud, — elumuutus
 kui maantee, mis päiksepaistelilist
 vainudelt vajub metsa pimedusse.

Sinule, südamesõber, on mu pisa-
 rad veernud. Sind mööda olen hai-
 gena hulkund. Sina oled juhata-
 üksindaseisvate jõgede rannule, kui
 unustuse vetele, — kuni jälle oled
 kutsund minu ellu oma magusate,
 e b a m ä ä r a s t e lubadustega.

Mida kõike sinust jutustaksin!
 Oled olnud minu kaaslane, rännand
 minuga ühes kui sõber käsikäes, —
 suveti, talveti, kevadel, rattarum-
 mude kangutades lumehangi, sügis-
 õil, mil tee paistab ees kui hall
 nahkvöö.

Kas ma ei mäletaks vaheldusi,
 mis andsid minule, kui kihutasin
 ühes sinuga harmoonikut mängides
 ja luuletades oma esimeses pakata-
 vas noorusjõus?

Kas mitte sinu kõrval metsroosi-
 lehestikus ei võitnud sinisilmalise
 neuu? Kas mitte sind kuupaistel
 nähes ta ei silitlend mu otsaesist?

Eks ole ma su kõrval põllul labi-
 das käes tervitand õnnelikke möö-
 dasõitjaid? Siis just nagu ärkasin
 jälle, — tusas, et olin unustand
 sinu, et võin elu nii halvaks pidada,
 et võin pidada põldu paremaks
 sinust!

Taas kihutasin ühes sõpradega elukirest joobnuna, püsse paugutades, sügise kollase kuu kumades.

Ah, sadasid ja paremaid on minul mälestusi sinust, õil ja päevil, talveil ja sügiseil. Kaunid siin. Kaunid mujal, kui läksin sinu venna, vägeva, tormava raudteeaga foredaisse maisse.

Ja kui tulin tagasi, leidsin sinu jälle sama kaunina kui vanasti mu sünnipaigas, varjulises metsas, palav liiv palja jala astes, tuule jahutades rinda, tee, mida mu ema juba eksivad jalad astusid.

Ja mäletan talve, mil taas lausuisin lumetuisus naisele, kes kahlas mu ees hanges, palavaid tunnustusi, kuni ta, vaikiv, pöördus ja põimus mu kaela. Sina tead, maantee, kire värinaid, tead, kuis puud sel õöl seisid kõrgeina ja ülevaina kahelpool sind, võimsaina kui sangarirunod.

Suve haududes nõmme olen helitlend sinu veerel naervat, valget naist, — sedagi nägid sina, kerge-meelne sõber. Ja oma naljaks kiskusid sa oma lapse palaval suvepäeval tolmukeerdu, nagu jumalaid sõidutavasse pilvesse . . .

Kes luges kõik õnne, loeftles aarded, kui mereliiva, mis sina inimlapsele annad. Kuidas sind nähes tahad rännata, aina rännata, kuidas on raske pöörduda tagasi, kuna tahad näha, mida peidad eelseisva käänaaku taga? Mis inimesi ja saatusi oled näidand minule! Tarkust, — hullumeelsust. Kui õnnelikud ollakse hobuseraua tükikesist, mida sa meeletoile kingid! Aga mina tunnen sinu rikkaid ande, mida andsid,

kas hulkusin ma räbalais või kihutasin tõllas. —

Ah, maantee, kui sügavmeelne, lootusetu oled sügisõöl. Aga kui hüplev ja kerge oled, kui kevadõhtu naeratab ja hinges ärkab magus, eleeegiline uute elamuste laul.

Erisugune eri paigas, ei üks ja sama ja igav, vaid rikas kui elu! — Sää! üsna sinises lõunas, õlipuumetsis oled lumivalge, — sää! olen käind roosipunetavaid mägestikke ja müüridega piiratud mägilinnu.

Kui isesugune, kui sinu kodumeelolus olles, — lapselõlve oru maantee, mille ääres külanaised pakkusid mulle sinisest fassist kirkast vett.

Sa muudad oma välimust kui muinasjutulik madu. Paiguti oled punane, paiguti sinerdav. Kohati, kaevanduste läheduses, oled must söest, ja isegi näid siis katsuvat joosta kiiresti ära sest leegitsevast põrgust, kõige orjalikuma töö paigult. —

Ja sina, kes oled kõik — sinule ei ole enne laulnud! — Oma parimale on inimene alati tänamatu! Miks austada seda, kes on niigi truu? — Nii jäigi tänu lausumata sinule, kes näitasid mulle Alpide külma üksindust ja midagi nii mälestusiga rahustavat kui Via Appia vaated, sinule, kes oled sama suur kui see armastus, mida — ei ole kuski.

Niigi truudusetu olin, et hakkasin unistama maantee vastandit, kodu! Neli peagi nähtud sein, mingeid inimesi, kellega tutvunud silmapilgu jooksul küllastuseni. Kitsikust, ahelaid. See siis sinu võistleja, sina suur, tundmatu, alaliselt uut-andev!

Kallela

Suvi.

Nii, sellist mina ju mõtlesin. Kui naeruväärne!

Äga täna nägin sind jälle — Jumalalle tänu! Päätsid minu veel kord surmast, paigale juurdumast kui puu? — Nägin sind taas täna sinu iluduses, novembrikuu päeval, Pariisi rohuseilt vallidelt! Kuis olid kaunis, kuis avar! Ja lõputu! Sää! aurud, sää! rõõmsad minekukellad, vilistused!

. . . Lähed kuhugi, rõõmustud, vaatad, — kõik saab pea tuntuks,

nähtuks, — inetuks. Kõigest tahad ära. Äga üks on, mis on nii määratu, et see ikka püsib kaunina, — ikka kaunimana, minu armsam.

Jälle tahan sinu juure nüüd, nõiduja. Ehk nüüd tean, kuhu kõlban?

Võta mind, võta, kuni lased igaveseks oma rinnale, sina, keda olen armastand enam kõigest maailmas. „Maantee on pikk ja liivane“ . . .

Tõlk. Aug. Palm.

AUG. PALM.

Joel Lehtonen.

Joel Lehtost peetakse, kuigi just mitte üksmeelselt, soome tänapäeva esimeseks kirjanikuks. Kindlasti on sarnane hindamine õigustatud, kui arvesse võtta Lehtose jõulist omapärasust ja ta viimase aastakümne suuri romaane, millest igaüks omaette on tähtne soome kirjanduses.

Lehtose kirjanikutee, nagu see selgub ta 20-ni ulatuvast teoskunnast, on olnud haruldaselt vahelduv ja mitmekülgne. See on täis ootamatusi, troisi kõigi poeetiliste ja muude konventsioonide vastu. Luuletajast ja jõuliste romantiliste jutustuste autorist on ta paarikümne aasta jooksul arenend tüsedaks realistiks ja naturalistiks. Ta on olnud võimeline mitmes stiilis ja laadis. On olnud alati julge, värske, eelarvusteta. On vihkan tardund šablooni, kuid mitte poosina, vaid oma sisema originaalsena.

Joel Lehtose esimesed tööd, lugulaul „Perm“ ja pikem novell „Paholaisen viulu“ („Kuradi viul“), ilmusid 1904. Neile järgnesid lühikeste ajavahedega „Villi“, „Mataleena“ — mõlemad rütmilises proosavormis, „Rakkaita muistoja“ („Armsaid mälestusi“) ja „Markkinoilta“ („Laatadelt“) — vabas värsimõeldus „Nuuruus“ — luuletuskogu. Neile lisaks pisut hiljem „Munkkikammio“ („Mungakamber“) — luuletuskogu. Neis kõigis ilmneb juba Lehtose tüse kirjanikuand, jõuline tunde- ja kujutlusmaailm ja sisuline ning vormiline originaalsus. Need on rütmikad, lopsakad ja pildirikkad kujutused. Ometi ei ole neil kunstiliselt kestvamat väärtust. Kõige parem on vast „Mungakamber“, neist kõige viimisteldum, meeleolukindlam, moodustades ühtlasi nagu eelmiste ekstrakti.

1908 ja hiljem rändas Lehtonen Lääne-Euroopas ja neist reisudest on sündinud kaks ta ilusamat teost: „Myrtyti ja alppiruusu“ („Mirt ja alpiroos“) ja „Punainen mylly“ („Punane veski“), esimeses 17, teises 23 lühikest reisipilti.

Järgmise teosega „Kerran kesällä“ („Kord suvel“) algab Lehtose areng uues suunas. See on Lehtose esimene romaan ja tähendab ühtlasi Lehtose siirdumist realismi, ja nimelt rahvaelu ilustamatule kujutamisele. Sellele järgnevad novellikogud „Kuolleet omenapuut“ („Surnud õunapuud“), „Korpi ja puutarha“ („Laas ja viljapuuad“), „Tähtimantteli“ mis süvendavad võetud suunda, ja luuletuskogu „Puolikuun alla“. Nende keskel ilmub Lehtose üllatusromaan „Putkinotko“ (1919—1920) kahes osas. Kui mitte enne, siis sellest päale on Lehtonen soome kirjanduse kesksemaks isikuks, kuigi selle teose hinnangul, nagu Lehtose hinnangul üldse, veel üksmeelsed ei olda. Näib, et ses teoses andis Lehtonen ekstrakti enesest, ja seda teost tunda, tähendab ühtlasi tunda Lehtose iseärsusi ja võimeid. Teos on esimesena Lehtose-tõlkena läind aasta lõpul meilgi ilmund. Sellest päale on Lehtonen jäändki suuri romaane kirjutama. Paar aastat hiljem ilmus talt „Sakris Kukkelmann“, suurepärase inimitüübi kujutus. Veel hiljem suur kaheosaline romaan, mille esimese osa päälkiri on „Sorrion lapset“ („Surve lapsed“), mis käsitab maailmasõja-aegseid olusid ja mõtteid Soomes. See on ühtlasi vist ka suurim soome romaan, ulatudes lehekülgede arvult üle tuhande.

Lehtonen on põhjalik, on analüütilik. Ometi ei ole ta kunagi igav ega väsitav. Ta tähelepanekud on nii elulised ja huvitavad, et jälgid neid põnevusega. Lehtonen ei ole pessimist ega elumure laulik. Ta ei ringuta käsi ega mana maailma kurjust ja

hädaorgu. Ei, ta on elumõistja, ta on sellest üle oma huumoriga, ta on pigem optimismi, jõu ja elutahte kirjanik. Kuid selle juures on ta läbi ja läbi kunstnik. Ta pole tendentsikirjanik, vaid oma suurtes rahvaeluromaanides rahulik ja erapooletu vaatleja, kes esitab niihästi elu mustust kui ilu.

Lehtonen on praegu kõige paremas loomingueas ja talt oodetakse uusi üllatusi ja seniseist veel paremaid saavutusi.

Järgrnev tõlge „Laul maanteele“ on võe-

tud ta reisinovellide kogust „Punane veski“ (1925), mis on Lehtose paremaid novellikogusid. „Laul maanteele“, esimene ses kogus, on ülistus rändamisihale, matkamis-alamustele ja -rõõmudelle ning moodustab nagu sissejuhatause ja võime nimetatud kogu mõistmiseks. Siin esindub õige tüübiliselt Lehtose varasema toodangu stiil. Oma meeolult ja rütmilt tuletab ta meele W. Whitmani samalaadilisi loodushümne.

Üksi istun ja lauleskelen.

Andantino.

OSKARI MERIKANTO.

Ük-si is-tun ja lau-les-ke-len, aeg on i-gav ja ot-sa-ta; ve-si

sei-sab ja lin-nud laul-vad, tuuled ve-tes ei vir-ven-da, ve-si

sei-sab ja linnud laul-vad, tuuled ve-tes ei vir-ven-da.

2. Oleks lootsik ja punapurjed,
misga minnakse merele,
Küllap tooksin säält kallimale
koorma kulda ja hõbedat.

Walt Whitman — intensiivse elu luuletaja.

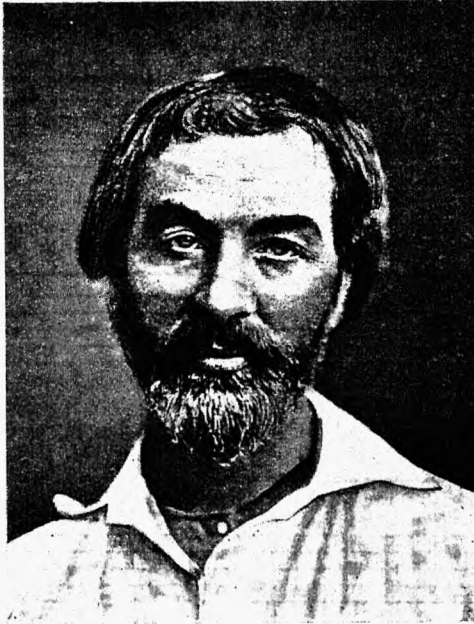
Diiramatute võimaluste maaks ristitud Ameerika näib aineliselt tõesti ületavat kõik, mis vana maailm saavutand. Pildelõhkjad, hiiglasillad, dollaritsivilisatsioon, ääretute maa-alade organiseerimine näivad osutavat midagi hoopis uut ja avatlevad ettevõtlikke ja avantüürihimulisi. Kuid see väliselt

meile nii võõras ja uuelaadne maailm tundub sisemiselt olevat lihtne, võib olla lihtne üksluisuseni. Sinclair Lewis jutustab neist väikekodanikkudest, kelle seas vaimne algatusvõime tardub täiesti, kuigi alataasa lisandub autode hulk. Jõukus, väline värskus ja julgus ei tähenda siiski veel kultuursust. Algul huvitava, kuid ühetoonilise kesta taga peitub kuulu mõõda veelgi ühetoonilisem vaimne sisu.

Mida oodatagi neilt, kes kõik käivat õige täpselt ühtviisi riides — nii pajatetakse säält maalt, — kus suurärid määravad maitse endi rahaliste huvide seisukohalt ja kus kunstnikud ja muusikud on suuremalt osalt impoteeritud.

Ei taha öelda, et Chicagos, New-Yorgis, Bostonis jne. ei leiduks kultuurseidki nurki. Ei julge väita, et väike ülakiht ei oleks mõnes suhtes eksperimenteerivam ja julgem eurooplasist. Ameeriklasel on raha, ta rändab Euroopa paremad kohad läbi ja võib eri maid võrrelda säält, kus eurooplane piirdub võib olla enda maa tra-

ditsioonidega. Kuid alles nüüd hakkavad ameeriklaste kirjanduslikud tooted enam ja enam tähelepanu leidma ka Inglismaal — pääasjalikult küll n. n. musikaalsed draamad, s. o. operetid, olgugi et hämardub siitpoolseile maile mõni tõsisemgi profiil. Ärgu siiski arvatagu, et sellega on mõeldud meil liigsuseni harrastetavat, kuigi nii mõnestki enda kaasmaalasist tahajäevat Jack Londonit.

Walt Whitman.

Võib üldiselt vist siiski väita, et ameeriklane on provintslane, kes tuleb Euroopast kultuuri saama.

Veelgi enam oli ta seda läind aasta-saja esimesel poolel. Kui suureks võiduks ei peetud seda, kui Washington Irving saavutas Inglismaal kaunis üksmeelse tunnustuse! Kuid Irving ei olnud kirjanduslikult kuigi tüübiline ameeriklane, vaid liikus mugavalt Euroopa roobastes. Ta eelistaski Euroopat enda asukohana Ameerika-

kale. Näeb imelik, et noor Ameerika oli kultuuriliselt nii vana — õigemini: vanameelne. See oli väikeste jäljendajate maa, maa, mille päale oma viha valas välja kurjasuline Edgar Allan Poe, et Griswoldi ebasõbraliku ja ebatõearmastajaliku testamenditäite läbi sattuda halba kuulsusse veel kauaks ajaks päale surma. Sest Poe julges puutada neisse, kes asjatundmatult ja maitsetult rikkusid Ameerika publiku vaimset arengut. Suur Ameerika oli intellektilt kitsas, Inglismaa tunnustetud vooludest olenev, Longfellowi professorliku tseptri all es-

teetilis asjus rasket und suikuv ala. See suur ja mitmekülgne inimsus, mida oli täis demokraatlik mass, ei saand kirjanduslikku hääleõigust. Uued lood, mis võib olla peitusid rahva kõnes ja mõttes, sumbusid julgustuse puudusel. Ja isegi väikekodanlikku maitset nii julgelt laitev Poe oli lõpuks võrdlemisi kitsa ja traditsioonidest kinnipidava, kuigi isikupärase ja sügava ilukultuse teenistuses. Ta oli raske närvlikkusega koormatud, peen ahtavuline hingearistokraat.

See oli puuduliku elulisuse või puuduliku terasusega isikute kirjandus. Suur reaalne tagapõhi — arenev, töötav, elav riik oma tuhandete linnade, miljonite ja miljonite inimeste, vahelduvate maastikupiltidega — oli jäetud peaaegu puudutamata. Üle kõige valitses inglise muruliste parkide ja mõisaining õpetajamajade eraldetus ja eluvõrdumus ideaalina. Sarnaselt reaalselt ja kirjanduslikult tagapinnalt kerkis esile Walt Whitman. Kui meeles pidada, et tol ajal kogu Euroopa oli samuti klassilise ja prantsusliku kultuuri valitsuse all, et pisut arglik ja verevaene tsivilisatsioon hoidis kõik kütkes, siis on see mees peaaegu ime.

Kes soovib, lugegu ta elukäiku Johannes Semperi rikkalikult tõlgetega lisanudetud esseest. Siinkohas öeldagu ainult, et ta oli kummaline mees, et ta rändas ja elas ameerikalikult, katsus läbi mitu elukutset ja koges sõdadegei elamused, ning oli alati täielises kokkupuutes enda maa elujõulise demokraatiaga. Ta hingas endasse maa ja linnade õhustiku, ta kiindus kõigesse — kõigesse — kõigesse kiremeelselt ja ahnelt, kogus muljeid ja sümpaatiid nii palju, et need temast ülivõimsalt tagasi kiirgasid ümbrusse, kust olid saadud. Nagu päike heidab enda kiired igalepoole, nii heitus igalepoole Walt Whitmani pilk — häile ja halvule*). Ühisriigid — „see võrdsete poegade ema“, too-kord veel demokraatlikkuse haripunktina tunduv riik — oli tal tuntud otsast

*) Whitman kirjutab: „Dimestav ja määratu — kui kiiresti tapaks mind päikesetõus, kui ma ei suudaks nüüd ja ikka enesest läkitada päikesetõusu.“

otsani ja ta väitis armastavat kõike, mis sääl leidis. Teame, et sarnased luuletajad kui Shelley, ja sarnased pühad mehed kui Franziskus kinkisid suuremeelselt endi hinged tervele kõikuselle, ja et Shelley vannutab õhku, maad ja merd, oma vendi, end armastada selle armastuse nimel, mis teda ennast keel-nud kogu oma ea kestes kahjustamast väiksematki elusolendit. Kuid Shelley on romantik, kes näeb ainult osa maailmast — seda, mis on „ilus“ ja „õilne“. Whitman nimetab enda vendadeks kurjategijaid ja alatuid ning patuseid, selle elujõu tõttu, mis leidub ka neis, ega mõtlegi piirduda parandund ilu ja häduse ideaalidega. Ta on avararindne poeet, kes hingab iga-sugust õhuala, kes armastab vastu minna sajule ja marule. Kõigile on pühendatud ta üleilmne tervitus: presidendile läkitab ta hommikusel vastuvõtul enda tervitavad sõnad, suhkruvälja muldavalle neegrile hõikab ta: „Tere hommikust, mu vend,“ — ning mõlemad mõistavad teda ja teavad, et ta sõnad on õiged.

„Ta kõnnib täiuslikul rahul kapitoolis, ta kõnnib keset kongressi, ja edustajad ütlevad üksteisele: „Siin on see, kes on üheväärne meiega ja uus.““

Whitman'is on peaaegu lõpmatu hulk elulisust. Sellest ta julgus, mida lisab veelgi ta vabaolu eelarvamisist. Ta on hää, kuid ta ei tunnusta seda, mis vähendab isiku elujõudu. Elu on ta eesmärgiks, kuigi ta ei karda surma, sest üksikelud on ainult suure pideva lülistiku osad. „Laulus enesest“ pilkab ja naerab ta surma. Ta on kindel elu jätkuvuses. Kogu laotus on täis elu. Ei ole elu, mis oleks suur, ei ole sarnast, mis oleks eriliselt väike võrreldes määratusega. Füüsiline ja hingeline maailm on olenevuses teineteisest ja on mõlemad ühevõrra tarvilikud. Miks kardetakse mainida seda, millest oleneb inimsoo jätkumine? Whitman ei ole askeet. Kõik, mis viib edesi ja viljastab mingisuguses suunas, on tarvilik. Kõik aitab kujundada täiuslikku inimest, kelles on arenend kõik sünnipärased soovid ja vaistud. Ning ainult nende kohta on erakordselt evelil

Whitman'i vimm ja lõkendav vaen, kes takistavad elu. Oieti siiski ka nende kohta mitte. Luuletaja teab, et see kõik on asjatu ega suuda arengut kinni panna. Heroiline inimhingedes on tugevam kui kõik muu ja viib eesmärgi — täielise eneseteostumise — poole. Whitman ise on näide katsesest end täieliselt teostada kõigi konventsionaalsuste äratõrjumise, kõige loomuliku ja sigitava omakstunnistamise varal. Et ta ei saland midagi, mis loodus oli talle kaasa annud, seda näitavad ta hümnilised enesekirjeldused. Kiire kui sälg, osav kui kala, kerge kui lind, aga ka hingeliselt ülevoolav peab see olema, kelles elu saab täiusliku ilme. Maha sentimentaalsus, asemele eluvõim! Miks mitte olla nagu loomad, kes ei nuta ega virise endi seisukorra pärast, kes ei ole rahuldamatud, ei vaevu ihas omanduse järgi, ei põlvita teineteise ees, ei ole auväärased, ei ole õnnetud kuski kogu maailmas. „Ilus täkuhiiglane, värskest ja kergelt mu kallistust kohtav, pää otsa ees kõrge, kõrvade vahel lai, liikmed läikelised, painduvad, saba maapinda tolmutav, silmad täis sädelevat õelust, kõrvad peene-lõikelised, painduvalt liikuvad. Ta sõõrmed avarduvad, kuna me kannad süleleuvad teda, ta hästiehitatud liikmed värisevad lõbust, kuna kihutame ümber ja ümber. Tarvitan sind ainult minutiks, siis jätan su, täkk, milleks minul tarvis sinu samme, kui ise ajan nelja neist ette? Isegi seistes või istudes liigun kiiremini kui sina.“ Sarnane on Whitman'i elutunne, umbes sarnane rütmiliselt lainetav keel, milles see tunne avaldub.

Mis oleks see elutung siiski väärt, kui see käiks ainult ta enese kohta? Sellele, kellele see on suur üleilmne väärtus, on kõik väline sama hinnakas, kui ta enda mina. Nii on lugu Whitman'iga. Ta on täis osavõttu. Ei ole ta silmis suuremat roima, kui puhkeva elu hävitamine. Loetagu lugu neljast sajast kaheteistkümnest noorest mehest, kes külmavereliselt tapeti Texases:

„Nad olid ratsanikkude ilu ja au, võrratud hobustel, püssiga, laulus, sõõgil ja kosjas,

tugevad, formised, suuremeelsed, ilusad, uhked ja õrnad, habemikud, päevitand, avarates kütide ülikondades, ei olnud neist ükski üle kolmekümne aasta.“

Ilusal varasudel hukati nad — nende seas poiss, kes polnud veel seitseteist aastat vana. Whitman ei seleta midagi, kuid ta tunded on ilmsed. Ta jutustab seda keset lugusid kangelasest. Seda tugevam on vastand.

See luuletaja ei tunnusta raamatuid, tal ei ole neid tarvis. Piibli tugevalle rütmile on ta ehitand enda värsi, kuid vähe on tavalist „tsiviliseeritud“ kirjandust, mille jälgi võib temast tunda. Mitte keset tolmuvaid raamatukogusid, vaid lahtisel maanteel kogub ta muljeid ja kuulutab enda eluõpetust.

Whitman ei ütle end olevat erand. Ta tahab olla kõikide edustaja: „Olen iga värvi ja seisust, olen iga usku ja au, talupoeg, mehaanik, kunstnik, härasmees, laevur ja kveeker, vang, parasit, kaabakas, advokat, preester ja arst. Need on tõeliselt kõigi aegade ja maade inimkonna mõtted, nad ei ole tulnud minust; kui nad pole samavõrra teie kui minu, ei ole nad midagi; kui nad pole mõistatus ja mõistatuse vallandus, pole nad midagi; kui nad pole sama lähedased, kui nad on kauged, ei ole nad midagi.“ Ta võrdleb enda luuletusi rohuga, mis kasvab, kus on iganes maad või vett, või õhuga, milles ujub maakera. Whitman on tõeline demokraat.

Kui uus ihatav aeg on tegeliku teineteise aitamise aeg, siis on ta ennustajaks Whitman. Tõsine, lihtne ja soe on toon, millega ta kõnetleb surejaid.

Sõja ajal teenis ta haigeravitsejana ja nägi rohkesti suremist. Ta ei salga tõde, kuid ta iseduse energia tundub hoovavat kannatajaisse nagu tõestavad ta värsid „Ühele, kel tuleb pea surra“: Kõigist muist eraldan sind, mul on sinule sõnum, sa pead surema — õelgu teised mida tahes, ma ei suuda põigelda, olen fäpne ja halastamatu, kuid armastan sind — ei ole sul päästust. Pehmelt panen sinu pääle enda parema käe, vaevalt tunned sa seda,

ma ei aruta, kumardan lähedalle enda
 pää ja katan ta pooleni,
 istun rahulikult su juures, jään truuks,
 olen rohkem kui ravitseja, olen roh-
 kem kui vanem, kui naaber,
 mõistan su vabaks kõigest pääle selle
 mina, mis tõesti vaimne, see on
 igavene, sinu mina pääseb kaht-
 lemata,
 keha, millest lahkud, on vaid rüvetus
 ja roojus.
 Päike puhkeb esile enneaimamata suun-
 dades,
 tugevad mõtted täidavad sind, sind täi-
 dab julgus, sa naeratad,
 unustad, et oled haige, nagu minagi
 unustan, et oled haige,
 sa ei näe arstirohte, ei pane tähele
 nutvaid sõpru, mina olen sinu
 juures,
 eraldan sinust teised, ei ole tarvis
 kaastunnet, pole tarvis haletsust,
 ma ei haletse sind, ma soovin sulle
 õnne.
 Niisugune oli see „Walt Whitman,
 kosmos, Manhattani poeg,“ see, kes

ütles end tulevat „tugeva muusikaga,
 kornettidega, trummidega“ — revolutsio-
 näär, kes oli samal ajal ehitaja. Inim-
 sust tunnustas ta täiel määral ja teos-
 tas seda haruldase andumusega. Ning
 ta sagedasti marutsev ja ületulvav vaim
 võis siiski „hääletu, kannatliku ämbli-
 kuna välja heita niite, niite, niite; enda
 sisemusest välja lõpmatusse, mölgut-
 ledes saavutamatuid mõistatusi, mõ-
 tiskledes, julgedes, püüdes, otsides
 sfääre, et neid liita, kuni kujuneb tar-
 visminev sild, kuni peatub painduvana
 ankur, kuni ämblikuniit, mida viskad,
 jääb kuhugi kinni, oo mu hing?“ Kuhu?
 See on ebaselge. Whitman ei ole
 lahendand kõiki küsimusi. Kuid ta
 kuulutab uut elu, mis tõuseb kõige
 avaramalt ja kindlamalt põhjalt ja si-
 saldab kõik inimolemasolu võimalused,
 minnes mõtetes veel kaugele üle nende
 piiride. Demokraatia julge, jõulise ja
 rõõmsa, teinekord aga vägagi mõtliku
 ja kaastundliku luuletajana näitab ta
 kindlasti teed tulevikku.

WALT WHITMAN.

Mina näen, mina kuulen.

Mida sina kuuled, Walt Whitman?
Ma kuulen käsitöölise laulvat ja maamehe naise laulvat.
Ma kuulen laste ja loomade hääli kaugel.
Ma kuulen austraalia laste hüüdeid, kui need võistlevad metshobuseid ajades.
*Ma kuulen hispaanlaste tantsu kastanipuude varjus, kuulen kastanjet-
 tide plaginat ja suupilli ning kitarrimängimist.*
Ma kuulen lõppematut mühinat ja kohinat Thamsi jõelt.
Ma kuulen pööraseid prantsuse vabadustaule.
Ma kuulen itaalia gondolisõudja laulval häälel lugevat vanu värssse.
Ma kuulen Manhattani kalurite baritonihääli.
*Ma kuulen süüria rohutirtsuparvi sünnitavat trummipõrinat, kui nad
 hävitades ja laastates sööstuvad rohu- ja viljaväljadele.*
*Ma kuulen koptide tõsiraskteid refrääne päikese laskudes imeilusana,
 auväärsena Niilus-ema rinnale.*
Ma kuulen meksiko hobueesliajaja hüüde ja muuli kuljuste kõlminat.
Ma kuulen arabia muezzini palvet mošee harjalt.

Ma kuulen ristitute pappe altareilt missat pidavat — kuulen bassi ja soprani vastastikust laulu.

Ma kuulen kasakaid huilgavat ja merimehe laulvat, kui nad lähevad merele Ohotskist.

Ma kuulen ühteseotud orjade kähedat ähkimist, kui nad edesi marsivad ; kaks või kolm musta vangi sammuvad kõrvuti aheldetuina käsist ja jalust.

Ma kuulen juudi ühetoonilisel häälel lugevat oma pühakirja ja salme.

Ma kuulen kreeka rütmilisi rapsoode, rooma võimakaid legende.

Ma kuulen jutustusi kaunist Kristus-Jumalast, tema pühast elust ja verisest surmast.

Ma kuulen hindu õpetavat oma lemmikõpilasile armastus- ja sõjalaule, millised on säilind tänapäevani, millised on kirja pannud luuletaja kolmtuhat aastat tagasi.

Mida sina näed Walt Whitman ?

Keda sina tervitad ja kes tervitavad sind ?

Mina näen suure, pallikujulise ime veerevat läbi avaruse.

Mina näen selle pinnal väikseid, väikseid talusid, küli, haigemaju, kalmistuid, vanglaid, töökodasid, losse, urtsikuid, metsinimeste elamuid, kolijate rahvaste telke.

Mina näen palli teise poole olevat varju rüpes, kus magajad magavad, näen teise poole päikesest valgustetuna.

Mina näen valguse ja pimeduse imelist, nobedat vaheldumist.

Mina näen kaugeid maid, neil asujaile sama lähedasi ja tõelisi kui minu maa minule.

Ja mina tervitan kõiki neid, kes asuvad maa pääl.

Taevas on sinine ja valge.

Con moto.

OSKARI MERIKANTO.

p
Taevas on si-ni-ne ja val - - - ge ja ü - le - ni tähti täis. ::

mf cresc. Nii on noor-gi sü - da mu põues, *mf* ü - le - ni mõt-teid täis.

2. Ega ma muile kurtma ei lä'e
oma südame muretsi
kirgas taevas ja sünged metsad,
need tundvad mu hoolitsusi.

Laul kornet Christoph Rilke armastusest ja surmast.

atsutamine, ratsutamine
kogu päev, kogu öö,
kogu päev.

Ratsutamine, ratsuta-
mine, ratsutamine.

Ja vaprus on nii vä-
sind ning igatsus kasvand suureks.
Dole ainustki mäge enam, vaevalt mõni
puu. Miski ei söanda üles tõusta.
Võõrad ütid küürutavad janunevalt
soiste kaevude ääres. Kuski ühtki
torni. Ja alati sama pilt. Kahte silma
on liig palju. Ainult öösi arvatakse
vahel tundvat teed. Võib olla käime
öösi alati selle osa tagasi, mille võõra
päikese all vaevaga saavutand? Võib
olla. Päikene on raske, nagu meil
südasuvel. Kuid me oleme jumalaga-
jätanud suvel. Naiste riided helkisid
kaua rohelistest loodusest. Ja nüüd
ratsutame kaua. Järjelikult peab olema
sügis. Vähemalt sääl, kus nukrad
naised meist teavad.

*

See, kes on Langenaust, tõmbub sa-
dulas ja ütleb: „Härra markii . . .“

Ta naaber, väikene peen prantslane,
on alguses kolm päeva kõnelnud ja
naernud. Nüüd ei tea ta midagi enam.
Ta on kui laps, kes magada tahaks.
Tolm jääb ta peenele valgele pitskraele;
ta ei märka seda. Pikkamööda lon-
gub ta oma sametises sadulas.

Aga see kes on Langenaust naera-
tab ja ütleb: „Teil on imelised sil-
mad, härra markii. Kindlasti sarna-
nete oma emale.“ —

Siis virgub väikene mees veel kord
ja raputab tolmu oma kraelt ja on kui
uus.

*

Keegi jutustab oma emast. Valjult
ja aegamööda lausub omi sõnu. Nagu
tütarlaps, kes lilli köidab, järelmõtli-
kult lille lille järgi säädab, ette tead-
mata, milline tervik saab — nii liidab
ta omi sõnu. Rõõmuks? Mureks?

Kõik kuulavad. Isegi sülitamine lak-
kab. Sest need on kõik mehed, kes
teavad, mis emale kuulub. Ja kellele
saksa keel tundmata, saab aru ome-
tigi, tunneb üksikuid sõnu: „Õhtul . . .“
„Väikene olin . . .“

*

Sääl on kõik üksteisele lähedal,
härrad, kes tulevad Prantsusmaalt ja
Burgundiast, ja Madalmaadest, Kärteni
orgudest, böömi lossidest ja keiser
Leopoldi juurest. Sest mida jutustab
üks, seda on ka teised kogend ja just
sarnaselt. Nagu oleks ainult üks ema . . .

Nii ratsutetakse öhtule vastu, min-
gile öhtule. Vaigitakse taas, kuid kan-
takse kaasas heledaid sõnu.

*

Vahituli. Istutakse ümber ja oode-
takse. Oodetakse, et laulaks keegi.
Kuid ollakse nii väsind. Punane val-
gus on raske. Ta lebab tolmuseil
kingadel; roomab põlvini, vaatab ristis
kättesse. Ta on tiivutu. Näod on tu-
medad. Ometi helgivad väikese prants-
lase silmad mõne aja iseäraliku valgu-
sega. Ta on väikest roosi suudelnud,
ja nüüd peab see jälle närtsima ta
rinnal! See kes on Langenaust nägi
seda, sest et ta magada ei saa. Ja
mõtleb: mul pole ainustki roosi, ei
ühtki . . .

Siis laulab ta. Ja see on vana kurb-
lik laul, mida kodupõldudel tüdrukud
laulavad, sügisel, kui lõikus lõppemas.

*

Ütleb väikene markii: „Te olete
väga noor, härra?“

See kes on Langenaust nukralt, poo-
liti trotsivalt:

„Kaheksateist.“ Siis vaikivad.

Hiljem küsib prantslane: „On Teil
ka pruut kodus, härra junkur?“

„Teil?“ pöörab tagasi see kes on
Langenaust.

„Ta on blond kui Teiegi.“

Ja vaikivad taas kuni sakslane hüüab :
„Kuradi päralt, miks istute siis sa-
dulas ja ratsutate läbi selle mürgise
maa türgi koertele vastu.“

Naeratab markii: „Et tagasi pöör-
duda.“

Ning see kes on Langenaust jääb
kurvaks. Ta mõtleb ühele valgepäisele
tütarlapsele, kellega mängis. Metsikuid
mänge. Ja tahaks koju, hetkekski vaid,
ainult niikauaks, et jõuda ütelda:
„Magdaleena, — et alati olin sarnane,
vabanda!“

Kuidas — olin? mõtleb noor mees.
— Ja nad on kaugel.

*

Ükskord hommi-
kul on keegi ratsa-
nik säääl, siis teine,
neli, kümme. Üleni
rauas, suurelt. Siis
tuhat tagantjärel :
maleva.

*

Viimaks Sporgi
ees. Oma kimli
kõrval on krahv.
Ta pikkadel juus-
tel on raua läik.

See kes on Lan-
genaust pole küsind.
Ta tunneb kindrali;
kargab hobuse sel-
jast ja kumardub
tolmu pilves. Ta toob ühe kirja, mis
teda soovitama peab krahvi ees. See
aga käseb: „Loe mulle see sõdi.“ Ja
ta huuled ei liikund. Tal pole neid
farvis selleks; on vandumiseks hääd
küllalt. Mis üle selle, kõneleb parem
käsi. Punkt. Ning vaadetakse talle
otsa. Noor härra on ammugi lõpetand.
Ta ei tea enam, kus seisab.

Spork on kõikjal. Isegi taevast pole.
Siis ütleb Spork, suur kindral:

„Kornet.“

Ja see on palju.

*

See kes on Langenaust kirjutab
kirja, mõtteisse vajunult. Pikkamööda
maalib ta suurte, tõsiste, sirgete täh-
tedega:

„Mu hää ema,

„olge uhke: Ma kannan lippu,

„olge mureta: Ma kannan lippu,

„armastage mind: Ma kannan lippu.“ —

Siis pistab ta kirja oma sõjakuue
põue salajasse kohta, roosilehe kõrvale,
mille sai ühel õhtul markiilt. Ja mõtleb:
varsti lõhnab ta sellest. Ning arutab:
vast leiab ta keegi ükskord . . . ja
mõtleb . . . ; sest vaenlane on lähedal.

*

Nad ratsutavad üle tapetud talumehe.
Selle silmad on avatud ja midagi pee-
geldub neis; ei taevas. Hiljem hulu-
vad koerad. Ees

on järelkult küla,
lõpuks. Ning onni-
dest üle kergib ki-
vine loss. Laialt
seisab nende ees
sild. Suureks lähe-
vad väravad. Val-
jult tervitab pasun.
Kuula: müra, kõlin
ja koerte hauku-
mine! Hirnumine,
kabjaplagin, hüüded
õues.

*

Puhkus! Külaline
olla ükskord. Mitte
alati ise enese tar-
beid rahuldada pis-
ku toiduga. Mitte

alati kõike vaenulikult käsitadas üks-
kord enesele kõik sündida lavta ja
teada: mis sünnib on hää. Ka aprus
peab ükskord puhkama ja siidvaipade
palistusil enese üle mõtlema. Mitte
alati sõdur olla. Ükskord lokke vabalt
kanda ja avarat lahtist kraed ning
siidises fugitoolis istuda, kuni sõrme-
otsteni nii: pääle supelust olla. Ja
taas ükskord naisi tundma õppida.
Kuidas valged ja sinised on; millised
käed on neil, kuidas oma naeru laula-
vad, kui valgejuukselised poisid toovad
ilusaid vaase, mahlasest puuviljast
raskeid.

*

Õhtusöök algas. On pidu kujunend,
vaevalt teatakse kuidas. Kõrged leegid
lõkendasid, hääled sumisesid, segased

Kallela

Aino.

laulud tärisesid klaasist ja särast, ja lõpuks valmivad taktidest: hüppas tants. Ja kõik tõmbas kaasa. See oli lainte löök saalides, enese-kohtamine ja enesevalimine, jumalagajätmine ja taasleidmine, säranauding ja valgusest pimesummine ning enesehõljutamine suvituultes, mis soojusest õhkuvate naiste kleitides on.

Tumedast veinist ja tuhandeist roosest voolab aeg kohisedes õõ unelmaisse.

*

Ja üks seisab ja imetleb seda hiilgust. Ta on sarnane, kui ootaks enese ärkamist. Sest ainult unes nähakse sarnast toredust ja pidusid selliste naistega: nende väiksem liigutus on volt, mis langeb brokaati. Nad loovad tunde hõbedasist vestlusist, ja vahel tõstavad käsi nii —, ja pead arvama, et nad kushi, kuhu sa ei ulatu, murravad maheid roose, mida sa ei näe. Ning siis unistad sa: Ehitad olla nendega ja teisiti õnnestatud, ja krooni teenida enese otsale mis on lage.

*

Keegi, kes valget siidi kannab, tunneb, et ta ärgata ei saa; sest ta on ärkvel ja segane tõelisusest. Nii põgeneb ta aralt unistusesse ja seisab pargis, ükski mustas pargis. Ja pidu on kaugel. Ja valgus valetab. Ja õõ on lähedal ta ümber ning vilu. Ja küsib naiselt, kes ta poole kumardub:

„Oled sina õõ?“

See naeratab.

Siis on tal häbi oma valgete riiete pärast. Ja tahaks kaugel ja ükski olla ja üleni sõjariistus.

Üleni sõjariistus.

*

„Oled sa unustanud, et minu paaš oled täna?“ Jätad mu maha? Kuhu lähed sa? Su valged riided annavad mulle õiguse —.“

— — — — —
„Igatset sa oma karedate rõivaste järgi?“

— — — — —
„On sul külm? — Või kojuigatsus?“
Krahvinna naeratab.

Ei. Aga see on vaid seepärast, et lapsolemine on langend ta õlgult, see mahe tume rüüd. Kes on ta võtnud? „Sina?“ küsib ta häälega, mida ta seni pole kuulnud. „Sina!“

Ja nüüd pole midagi temal. Ja on paljas kui pühadus. Hele ja sale.

*

Dikkamööda kustuvad lossi tuled. Kõik on küllastund: väsind või armund või joobnud. Pääle nii hulga tühjade, pikkade väljaõõde: voodid. Laiad tamised voodid. Sääli palutakse teisiti kui viletsas vaos teel olles, mis kui magama jääda tahetakse, otse hauaks muutub.

„Issand, nii kuis tahad!“

Lühemad on palved voodis.

Kuid südamlikumad.

*

Tornituba on tume.

Aga nad valgustavad üksteise palgeid naeratusena. Nad sammuvad enese ette kui pimedad ja leiavad üksteise kui ukse. Nagu lapsed, kes õõd kardavad, tungivad nad üksteisesse. Ja ometi ei karda nad. Sääli pole midagi, mis nende vastu oleks: ükski täht, ei hommik; sest aeg on ära tõugatud.

Ja nad õitsevad omist varemeist.

Ta ei küsi: „Su abikaas?“

See ei küsi: „Su nimi?“

Nad on üksteise leidnud, et üksteisele olla uus sugu.

Nad annavad enestele sada uut nime ja võtavad üksteiselt taas kõik, tasa, nagu kõrvarõngast ära võetakse.

*

Eessaalis ühe tugitooli kohal ripub sõjakuub, püssirihm ja mantel, selle omad, kes on Langenaust. Ta kindad lebavad põrandal. Ta lipp seisab sirgelt, toetutult aknaservale. Ta on must ja sale. Väljas undab torm üle taeva ja lõhub õõd tükkideks, valgeiks ja mustadeks. Kuuvalgus möödub kui aeglane väik ja liikumatul lipul on rahu-tuid varje.

Ta unistab.

*

Kas oli aken lahti? On torm majas? Kes lööb ukseid kinni? Kes läheb läbi

tubade? — Olgu. Kes see ka ei oleks. Tornihoonesse ei leia ta mitte. Kui saja ukse taga on see suur uni, mis kahel inimesel ühes on; nii ühes nagu ema või surm.

*

On see hommik? Milline päike tõuseb üles? Kui suur on päike! On need linnud? Nende hääled on kõikjal.

Kõik on valge, aga pole miski päev. On hääli, aga need pole linnuhääled.

Need on palgid mis valgustavad. On aknad, mis karjuvad. Ja nad hüüavad punaselt

vaenlastesse, kes väljas seisavad lõõmaval maal, karjuvad: Tulekahju!

Ja rebestetud unega silmis tormavad kõik, pool raud, pool paljalt toast tuppa, sinna-tänna ja otsivad treppi.

Ja ängistatud hingetõmbetega kogelevad sarved õues:

Koguda, koguda!

Ja värisevad trummid.

*

Aga lippu pole sääli.

Hüüded: kornet!

Tormavad hobused, palved, hüüded,

Vandumised: kornet!

Raud kõrval raua, käsk, signaal;

Vaikus: kornet!

Ja veel ükskord: kornet!

Ning välja tormatakse ratsutades.

— — — — —
Aga lippu pole sääli.

*

Ta jookseb võidu põlevate käikudega, läbi uste, mis põletavalt ümbritsevad, üle kõrvetavate treppide hüppab välja määratsevast majast. Kästel kannab lippu,

kui valget, mõistuseta naist. Ja leiab hobuse ja on kui hõik: üle kõige ja mööda kõigist, ka omadest. Ning siis ärkab ka lipp mõistuselle ja kunagi pole olnud ta nii kuninglik; ja nüüd näevad teda kõik, kaugel ees, ja tunnevad valge, kiivrita mehe ja lipu...

Aga siis hakkab ta paistma, lööb enese lahti ja läheb punaseks...

— — — — —
Sääli põleb nende lipp vaenlaste keskel, nad tormavad talle järgi.

*

Kallela

Tütarlaps.

See kes on Langenaust on sügaval vaenlaste seas.

Hirm on ta ümber teind ümariku ruumi ja ta seisab keskel, oma pikkamööda põleva lipu all.

Aeglaselt, peaaegu järelmõttlikult vaatab ta enese ümber. On palju võorast, kirjut ta ümber. Aiad — mõtleb ta ja naeratab. Aga siis tun-

neb ta, et silmad teda petavad ja näeb mehi ja teab, et need on paganlikud koerad —: ja tormab oma hobusega nende sekka.

Aga kui nüüd tema taga kokku tormatakse, on need ometi jälle aiad, ja kuusteist ümargust mööka, mis ta päälle hüppavad, kiir kiire järgi, moodustavad pidu.

Naeratlev vesikunst.

*

Sõjakuub ja kiri on lossis põlend. — Järgmisel varakevadel (see tuli kurvalt ja külmalt), ratsutas vabahärra von Pirovano kiirkäskjalg pikkamööda Langenausse. Sääli nägi ta üht vana naist nutmas.

Michelangelo elu ja töö.

Michelangelo sündis 6. III. 1475 aastal Itaalias. Kaotas ema juba kuue aasta-sena ja sai elu karmust varakult tunda. Kooli as-

tudes pühendus ta joonistusele, jättes kõik muud õppeained täielikult kõrvale. Loomulik, et kõrgile isale ei võinud meeldida, kui poeg niisugust „käsitööd“ hakkas ajama. Olid teistsugused ajad ja vaated, mil Michelangelo oma okkalist kunstirada alustas! Vankumatu tahe pääsis aga võidule: isa pidi poja tahtmisele alistuma. Kolmeteistkümneaastaselt hakkas noor täht kuulsa maalikunstniku Domenico Ghirlandajo õpilaseks, pidi aga juba aasta pärast oma õpetajast lahkuma, kellest kõneldakse, et ta, oma õpilase imekspandavaid edusamme nähes, kadedaks muutund ja läbisaamise võimatuks teind.

Maalikunst üksi ei rahuldand Michelangelot, ta hakkas õppima skulptuuri. Viimases tunneb ta enese varssi täiesti kodus olevat ja saavutab siin kuulsuse ülima tipu. Juba viieteistkümneaastaselt tuntakse teda kogu Itaalias.

Et aru saada Michelangelo tõist, on tarvis teda ennast mõista, tunda tema iseloomu, tema hinge. Sest tema on üks neist kunstnikest, kes on pannud oma loominguusse terve oma elu ja hinge.

Tema noorusest on vähe teada. Teame ainult, et esimestest sammudest alates tema elu oli õnnetu, ja et kõikide õnnetuste põhjus peitus tema enese iseloomus. Michelangelo kuulub nende kinniste iseloomude hulka, kes kõigis asjus üksi enesega toime saavad, kelle võitlused iseenesega ka iseeneses lõpevad. Tema suuremad seesmised varandused ja tema hing avaldavad

end ainult kunstis. Ainult sääl annab ta oma tunnete vaba voli. Muidu vaikib ta. Vaikib inimeste ees, ja südant kes temaga kaasa kannataks, kellele oma valudest kõnelda, ei otsi ta kunagi. Tema elu traagika seab meile silmi ette loodud kannataja kuju, kelle kannatused tulevad kannatajast enesest, kannatused, mis teda piinavad ja närvivad, mis teda enne rahule ei jäta, kuni nad tema on hävitand.

Tema ainukeseks seltsiliseks oli töö. Ta töötas vahetpidamata hommikust õhtuni. Milleks teda iganes paluti, kes talle iganes tööd pakkus, kõigeiks oli ta valmis, kõike lubas ta teha, ilma et ta sääljuures järele oleks mõtelnud, kas tal aega ja jõudu seks jätkub. Ta tahtis üksi kõik teha, ehitada losse ja kirikuid, muuta kõige kõrgemad mäed kujudeks, et need tuleornidena paistaksid kaugele ja eksijaile teed näitaksid.

Sääl juures elas ta sunnitöölise elu, magamata, puhkamata, söömata. Ta magas öö jooksul ainult mõne tunni, riietes ja saabastes. Juhtus isegi seda, et jalad paistetused, ja et saapaid jalast ära saada, tulid need lõhki lõigata: ühes saabastega tuli ka nahk jalgadelt maha. Niisugune hirmus eluviis tõi enesega kaasa haigused, mille all Michelangelo kannatas kogu eluaja.

Ta vananes ruttu: neljakümneaastaselt tundis ta enese juba kõdunevat, ja neljakümnekaheksaastaselt kirjutas ta, et iga tööpäev temalt neli päeva puhkust nõudvat.

Kannatus oli see, mis teda tegevusele sundis, tegevusele, mis ei tundnud rahu, ei tundnud puhkust.

„Mul ei ole aega söömiseks,“ kirjutab ta oma vennale, kui tal parajasti oli käsil paavst Julius II suur pronkskuju. „Elan puuduses, ööd kui päevad ei seisa mul muud meeles kui töö. Olen kannatand nii palju piinu, et kui ma teist korda selle kuju juure peaksin asuma, mind ei jafkuks enam

selleks.“ Ja mis oli kõige selle töö tagajärg? Julius II vaenlased lõhkusid kuju ära, mille tükid läksid suurtüki materjaliks.

Veel suuremad jäljed jättis puhkusetu töö tema hinge järele. Vahetpidamatu tegevus, piinav väsimus, millest ei saand välja puhata, tegi teda alluvaks igasugustele haiglastele mõttekujutustele. Kõige väiksemgi asi tegi teda rahutuks. Ta elas nagu hullumeelsuses. Aga ta harjus sarnase eluga, harjus kannatustega, tundis neist koguni lõbu, ei mingit kibedust, vaid rõõmu.

„Minu rõõm on mure,“ ütles ta ise. „Tuhat rõõmu ei vääri üht kurbust!“

Ta elas üksi, mahajäetud, sõpradeta. Ta vihkas — teda vihati. Ta armastas — teda ei armastatud. Teda imteleti, aga kardeiti ühtlasi. Ta vaatas inimestele ülevalt alla, nemad tema pääle alt üles. Kunagi ei kuulu ta aga nende hulka. Kunagi pole tal rahu, kunagi seda õnne, mis ka kõige viletsamalle olevusele osaks saab: minutikski puhata armastatud inimese läheduses.

Ja ometi hoovas temast enesest nii palju armastust välja. Ta aitas oma isa ja vendi, aitas tuntuid ja tundmatuid, tegi hääd, kus iganes suutis, sääljures ise kibedat puudust kannatades. Ta tundis heldusest rõõmu ja see oli suurimaks tasuks, mis ta selle eest julges loota. Tänu — seda ei oodand ta kelleltki. Inimesed ei oska tänada, nad oskavad ainult kividega pilduda.

Kas maksaks meil siin üles lugema hakata Michelangelo töid? Mis tähendakski üleslugemine, arv ei ütle ju

midagi. Tema tööde hulgas oli ju neid, mis ainuüksi küllalt seks, et võida olla ühe inimese elutööks. Nimetame näiteks Sixtuse kabeli lae kaunistamist freskomaalidega maailmaloomisest, patulangemisest, Vabastaja tulemisest, ettekuulutamisest jne., millistel ühtekokku esineb 343 inimkuju 10.000 ruutjala suurusel pinnal.

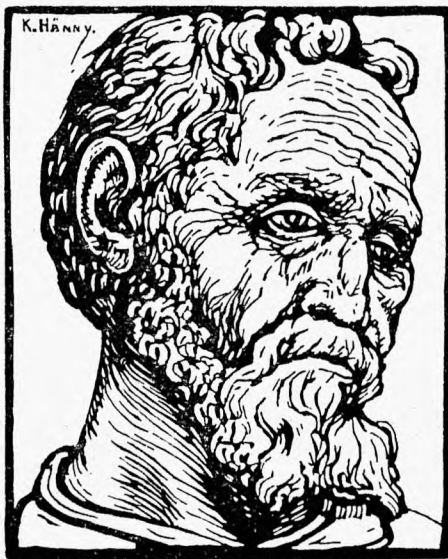
Paavst Julius II andis selle kabeli maalimise tema kätte. Kunstnikule, kes ei tundnud freskode tehnikat, oli see hiigla töö. Võib arvata, et Michel-

angelo vaenlased paavstile ette panid seda tööd Michelangelole teha anda. Nad kartsid, et Michelangelo jällegi, nagu juba varemalt, paavsti armualuseks saab.

Selle tööga arvasid nad aga tema kuulsuse surevat. Michelangelo tahtis küll selle töö oma kaelast ära veeretada, aga see ei õnnestund, ta pidi painduma paavsti raudse tahtmise alla. Michelangelole anti hulk abilisi, aga ta ajas nad kõik ära ja asus üksi hiigla tööle.

Nüüd algasid palavikuhaigused päevad Michelangelo elus. Meie ees avaneb siin legendaarne Sixtuse kabeli kanglane, kelle suur kuju jääb igaveseks inimsoo mälestusse. Vaevalt lõpetab ta osa tööst, kui see hallitusega kattub ja viimane ühes värviga maha langeb. Tuleb otsida uus värvisegu. Meeleheites tahab ta ennast tööst lahti ütelda, kuid paavst ei võta seda kuulda. Kunstnik ei usu, et ta selle töö kunagi lõpetab.

Paavst on pikalevenimise üle ärritetud. Kord küsib ta Michelangelolt, millal see kabeli lõpetab. „Siis kui jõuan!“ vastab Michelangelo harjund

Michelangelo

kombel. „Siis kui jõuan?!“ karjub vihane paavst ja jäme kepp tantsib kunstniku turjal.

Nelja ja poole aasta pärast on töö siiski valmis. Kui üldse kunagi, siis on siin loodud enne- kui ka pärast-olematut. Ühe inimese käed pole kunagi loond nii suurt. See oli töö, mis

Michelangelole närtsimatu kuulsusepärja pähe pani, töö, mis aga ka tema tervise jäädavalt murdis.

Aastatepikkune terav vahtimine rikkus tema silmad nii ära, et ta kaua aega lugeda ja näha võis ainult seda, mis tema pääkohal ülal oli. Tema keha oli alalisest lakke vahtimisest tahapoole kõveraks vajund: keha nahk oli eest välja venind ja selja päält kokku tõmbund.

Ta naljatas ise oma välimuse üle, kuid meil tuleb meeles pidada, kui hirmsasti ta selle all kannatas. Inimesele, kes nii suurel määral lugu pidas füüsilisest ilust, oli tema enese inetus häbiks.

Kolm kunstiharu: arhitektuur, skulptuur ja maalikunst loevad Michelangelo Buonarrotit oma suurimate meistrite hulka. Kõigi nende kunstiharude ajaloos on tal silmapaistev koht. Ta poleks nii otsustavalt nende kunstiharude saatuse võind mõjutada, kui ta oma tegevuses igas üksikus harus lihtsalt oleks allund pärimusele. Temale olid kunstid ainult eriväljendusviisideks tema omapäraste suurte fantaasiakujutuste jaoks. Michelangelo teotsemist

üksikuis kunstiharudes koondab ja ühtlustab tema võimas isik. See isik ilmes-
 tub sama selgelt tema maalides, kui ka tema skulptuurides või ehitustes. Seepärast tohib vaevalt ütelda, et ta olnud enim skulptor kui maalija, kuigi ta ise rõhutas just skulptori kutset. Ta eelistas eneselle kunstiharud, neile pääle vajutades oma isiku pitsati.

Michelangelo plaani järele ja tema juhatusel ehiteti Rooma Peetruse kiriku kuppel. See ilusaim kuppel maailmas kuulutab suure kunstniku au igavikuni. Kõik kes seda kirikut näind, ütlevad, et selle mõju kõige suurem ja ülendavam olnud, mida nad kunagi tundnud. Mis tähendavad kõik muud Vana-Rooma varemed selle kõrval! Kui kõrgel küll selle mehe hing siin on hõljund!

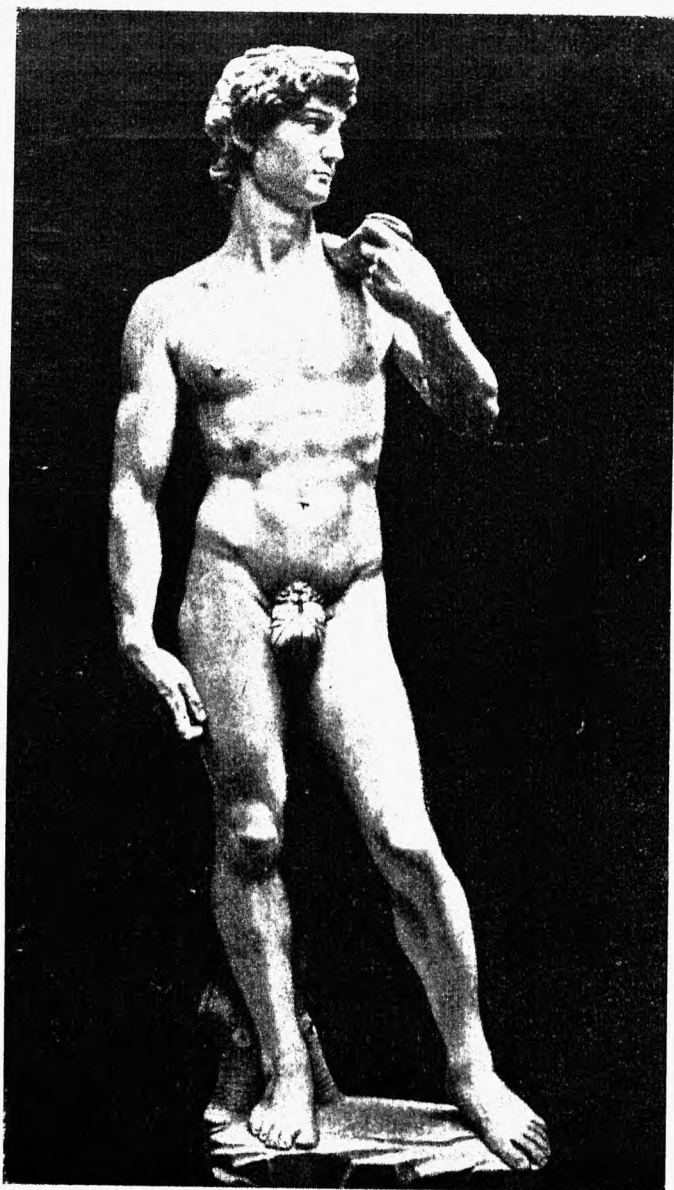
Nagu juba eelpool nägime, ei tundnud Michelangelo oma elust mingit rõõmu. Võiksime vahest arvata, et tema

looming teda rahuldab, aga ei! Oma elu lõpul seistes ja tehtud töö pääle tagasi vaadates, ei leidnud ta sellest midagi, mis teda oleks võind rahuldada. Ei ühtki suuremat tööd, mida ta ise oleks hinnand, ei saand ta lõpetada. Saatuse hirvitamise all viis see suur kunstnik lõpule ainult pildid ja kujud, mis ta vastu oma tahtmist löi. Tema suurist tõist, mis talle nii palju piina ja vaeva sünnitasid, hävinesid ühed juba tema elu ajal, teised paistsid ebaõnnestund olevat,

Michelangelo

Madonna lapsega.

Michelangelo

Taavet.

need olid tema mõtete ja plaanide karrikatuurid.

Mida lähemalle hakkas jõudma eluõhtu, seda valusamaks muutus kunstnikule tema elu. Üksilduse tunne kasvas, sisemine harmoonia kadus, tahet ja kindlust jätkus veel vaevalt millekski. Oma elu lõpul ei lõpetand ta enam ühtki tööd. Äga tellimisi võttis ta ikka vastu. Tal polnud sagedasti julgust äraütlemiseks, aga ta ei ütelnud ka seepärast ära, et ta teistele nii palju hääd tahtis teha kui iganes võimalik. Ta ei jõudnud täita kohustusi, mis ta enese pääle võttis, aga ta ei mõistnud ka neid tegemata jäänd kohustusi unustada.

Michelangelo on vanaks läänd. Surm on tema ainukeseks mõtteks.

„Maailm, sa lubad seda, mida sul anda

pole, sa lubad õnne, rahu, puhkust, mis äga juba enne sündimist sureb.“

Heites pilku minevikku, ei leidnud ta eneselle isegi selles troosti, et ta kõik teind mida suutnud. Elu paistis raisatud olevat.

„Olen petetud. Lootsin liiga palju. Äeg kadus, olen juba vana. Kurdan asjata, see ei too tagasi kadund aega.“

Ta elab läbi kõik viletsused, mis üldse võivad langeda inimesele saatusest: Ta näeb oma isamaad orjastelt, näeb, kuidas vabadus sureb, kuidas üksteise järel kaovad need, keda ta armastas, ja kuidas kustuvad üksteise järel suured kunstitähed.

Kuid temalegi tuleb viimaks surm ja viib ta ära kõrges raugaeas — 27. veebruaril 1564 aastal.

Stefan Zweigi järele Ela.

Michelangelo

Pietà.

Tundurite ja fjordide helilooja.

I.

oiss, kes ruttas kaljuastmeid mööda alla randa, pöördus äkki ümber ja vaatas urtsiku lävel seisva naise poole tagasi.

„Ütlesite midagi, Selmatädi?“ küsis ta.

„Ja. Kui kirikukell lööb viis, hakka koju tulema. Täna on õhtusöök varemini ja teen sulle kausitäie odrapudru.“

Poiss hõiskas rõõmu pärast, kuuldes emanda sõnu: „Muidugi olen kodu õigel ajal, pääleg kui ootab odrapudru.“

Poiss ütles õigust, sest tema meelest oli see pudru kuningate toit. Tema päris kodus Bergenis, Norra suures sadamalinnas, oli muide nii mõndagi hääd, ja tema isa polnud mitte just vaene mees. Kuid kui ta pääsis vabal ajal Risseni külla Trondhjemi fjordi rannale, kus sai olla tädi Selma Nilseni ja Nils Nilseniiga ning veeta aega kalurite seltsis, oi, missugune lõbu oli see! Tädi Nilsen tundis küllalt ka linnakokkade roogasid, kuid päris rõõm oli süüa tema odrapudru. See pudru on norra talumehe armsam toit ja muutub selleks kõigile, kes teda kord maitseda on saand. Ta on tehtud odrajahudest ja mustikakeedisest, päält kaetud suhkruga, nii et meelitab koju igäihe, kas või meremeeste kummaliste juttudegi keskelt.

Kuid kaljuid mööda allapidi ronija unustas ometi toreda õhtusöögi. Rannal oli Sigurd Erikson oma venet merre tõukamas, ja kui see poissi nägi lähenevat, ütles: „Viin isa vestetööd lskoese turule müügile ja tulen säält tagasi kella nelja paiku. Tahad kaasa tulla?“

Mis säält veel küsida? Teadagi, et tuleb! Sigurd oli küla meeldivaim kalur, ja Trondhjemi fjord, see sügav ja kitsas merelaht, milline tungis penikoormaid otsaga põhja poole, tuntuim ümbruse rannikul. Kõrged, sakilised kaljud tõusevad säält merest valdavate müüridenä; ojakeste ja koskede helmetes vesi veereb alla järske mäeseinu pidi soolase merevee sülle; üleval kõrged ja sünged mäed, milliste tippe katab kirju vaibana igavene lumi. Edvard polnud kordagi käind fjordil külast kaugemal, kuigi seda aina oli igatsend, sellepärast ronis ta viivitamata Sigurdi paati.

Edvard Grieg.

Vene liugles kalastaja tugevate käsi-varte sõudes kitsas veesängis ja poisile tundus kui oleks ta minemas tähtsale juhtumusretkele. Nende lähenedes lskoese külale ja jõudes venesillale oli ta selles peaaegu kindel, sest rannas oli neil vastas mees, suur kui kunagi muinasjuttude hiiglane, kes hüüdis käega viibates:

„Olavi Önneline on viimasel nädalal merelt tagasi jõudnud, turgu peetakse tema niidul.“

Edvardi silmad särasid üllatuses, sest Olavi Õnneline oli laialt tuntud suure ja julge meremehena. Ta oli reisind maailma kõigil äärtel, Kamtshatkast Ameerika läänepoolsesse otsa, Aljaska jäätund rannalt Hiina mere kuumile kaldaile. Ta oli olnud kõikides marudes ja kogend kõik hädaohud. Oli laeva hukkamise järele ookeanil ümber hulkund, oli kord sattund meriröövlite kätte ja müüdnud orjaks Algeriasse. Aga alati oli ta pääsend, nii et ümbruse elanikud nimetasid teda Olevi Õnneliseks, mõned uskusid isegi, et tal on olnud abiliseks üleloomulikud jõud.

Edvard oli rõõmus seda kuuldes, ehk tal tuleb nüüd võimalus seda juhtumustekangelast näha. Äitas õnnelikuna Sigurdit venet kaldale tõmata, oli juures müügikaupa maha tõstmas ja kandmas seda külast läbi turuplatsile. Väike küla oli vaikne, kuid kui nad jõudsid niidule, paistis sääl olevat üsna suur elavus. Oli kogund inimesi viiest-kuuest külast. Vankrites oli müüa vilja, juustu, võid, villakaupu, mida virgad naiste käed talve jooksul olid kudund, puust vestetud käsitöid ja kala. Iga vankri veeres seisis selle omanik ostjaid oodates.

„Mina pean siia jääma, kuni olen enda tavaari ära müünd,“ ütles Sigurd, valind endale sobiva paiga laadarahva keskele, „kuid sina võid minna sinna, kus näed teisi poisse ja tüdrukuid, neile on ikka midagi meeldivat laafadel.“

Samal silmapilgul kuuldusid muusika hääled, ja Edvard ruttas sinna poole. Jõudes kohale nägi ta, et osa noori tantsis pillimeeste mängu saatel, teine osa seisis rühmades ümber ja laulis. Sarnaseid laule polnud ta ennem kuulnud, ei Bergeniski, kuigi ta ema oskas mängida ja ka ta ise oli juba üsna väiksenä aland õppimist klaverimängus ja laulus. Ühed neist olid jõulised, sõjakad kui kaljudevaheliste lainete muusika. Teised jälle õrnad, kui oleks veteneitsid hõljund päikese kullatud lainetel. Ja vähe eemale kostis nende naer, kes ei tantsind ega ka laulnud, olid need naised või mehed, kes kõne-

lesid meresõitudest või põllu- ja talvistest tööddest, mil põhjala rasked lumed neid olid sulgend endi urtsikuisse.

„Laulame nüüd Gefu laulu!“ hüüdis üks tüdruk, kel olid pikad valged palmikud, kui tants oli lõppend. „See toob hääd õnne“.

Kõik olid rõõmsasti nõus ja algas madal, harras koraal: „Gefu, kuule!“

„Mida see laul tähendab?“ päris Edvard ühelt mehelt, kes seisis tema kõrval, vaadates ka pidulisi. See mees oli hiigla suur ja tal olid sõbralikud sinised silmad. Aga ta käed, kael ja turi olid vaskpunased. Habe oli tal ka teistsugune kui Bergenil meestel. Kuid ta ei näitand olevat võõras, sest tundis neid kõiki teisi, nagu poiss oli märgand teda nimetavat nende nimesid.

„See on Iskoese rahva õnnelaul,“ vastas ta. „Alati kui minnakse mägedest läbi, lauldakse seda laulu. Gefu on Trolltinderi nõid.“

Edvardit huvitas see asi suuresti. Trolltinderiks — trollide või vaimude mägedeks — nimeteti neid võõriliisi mägesid, mis paistsid neist ülevalpool, ja ta teadis, et neid öeldi olevat Norra Kummitusmäed. Ema oli talle sageli jutustand sellest nõiavanamoorist ja vaimudest, kes arvati asuvat tundrais, üliloomulikkudest olevustest, kes inimestele kõiksugu tempe tegevat, tasudes neile hääga kes ligemisi armastavad ja karistades neid, kes ebaõiglast ja halastamatud.

„Iskoelased ütlevat, et Gefu on nende valitseja“, lisas mees, „ja et sellel, kes on tema armualune, on imeliselt hääd õnn. Nad seletavad minugi õnne olevat sellest, et mina olevat selle nõiamoori kaitse all. Nad usuvad, et seda, kes julgeb minna Trollide riiki, kohtab õnnetus, sest Gefu vihkavat kõiki, kes tungivad tema maapiiri. Kui olin chitand oma elumaja mäerinnale ja mulle ei juhtund midagi, kinnitasid nad enda arvamist. Kuid mina pole tõesti kuski kohand Gefut, pole jälgegi tast näind“, lisas ta naerdes. „Äsun oma väikeses pesas selle niidu ülemisel otsal, ja pean seda parimaks kohaks maailmas“.

Edvardi silmad sädelesid, sest mehe kõnest selgus, kes ta õieti oli. Poiss oli ju nii väga unistand näha saada Olavi Õnnelist, ja siin ta nüüd oli.

„Te olete ju olnud igas paigas, kas on nii?“ küsis poiss.

„Enam kui igas paigas“, vastas mees, „sest olen purjetand neljasteistkümnest aastast pääle“.

Et merimees nägi olevat saand tänuliku kuulaja, jutustas ta veel palju neist kummalisist olevusist, kelle olemasolu talupojad uskusid. Ta rääkis ka oma seiklustest merel, sest ikka kui jutt ühest asjast lõppes, tegi Edvard alustust teisest, kuni Olavi sõnas: „Läheme vähe tuppä, siis näitan sulle ka asju, mida olen kogund oma reisidel“.

Nad astusid üle niidu mäerinnal oleva talu poole. Oli säääl aga tavaari, oli asju Jaapanist, oli teravaid mõõke ja nuge, mis olid Hiina merirõõvlite omad. Oli trumme ja muid mänguriistu Aafrikast, Jäämerelt toodud mursuhambaid ja Aljaska kullatükke. Nii kulus mõnigi tund ja kell hakkas lähenema viiele. Kuid Edvard oli nii võlutud nähtavast ja kuuldavast, et ta aega ei märgandki. Alles kuuldes Sigurdi häält enda juures, hajus seikluste maailm, millesse merimehe jutt ja toodud mälestuseasjad teda olid viind.

„Hakkame koju sõitma“, sõnas häätuline talumees uksele ilmudes. „Müüsin viimase töö juba paar tundi tagasi, kuid ei raatsind sind segada, nähes et nii palju jutust pead. Enam ei või aga viibida. Nüüd on juba nii hilja, et alles kella kaheksaks jõuame koju“.

„Kella kaheksaks!“ hüüdis Edvard. „Lubasin Selma-tädile kodu olla kell viis“.

„Pead olema rahul, ja õhtust ei saa vististi enne kella üheksat“, vastas Sigurd.

Nii oligi. Kell oli juba kaheksast veidi üle jõudnud, kui nad saabusid Risseni rannale, ja löi üheksa, kui poiss tädi Nilseni urtsiku juure jõudis.

„Oi, oi!“ hüüdis ta joostes kaluri naise juure, kellele jutustas enda laadalkäimisest ja Olavi Õnnelisest. Kuid asi ei näidand tädit huvitavat. „See kes tuleb hilja, saab ainult rukkileiba

ja piima“, vastas ta teravalt, näidates lauale, kus oli piima ja leiba.

Edvard ei vastand sellele midagi. Õhtu tagasi oli ta õelnud, et vahetaks pudru ainult kuldraha vastu, ja nüüd, mõeldes möödund päeva juhtumusi, leidis, et Olavi ja tema jutud olid veel enam väärt kui kuldraha. Küllap Selma-tädi keedab veel teinegi kord pudru, aga Olavit ta enam vist küll poleks edespidi näind, sest isa oli õelnud, et poeg läheb sügisel Saksamaale muusikakooli.

II.

Oli kulund neli aastat. Edvard ei olnud enam põhjalas, vaid Leipzigis, Saksa suures muusikakeskuses, kus ta jatkas õppimist selleaja kolme tuntuma õpetaja Moschelesi, Richteri ja Reinecke juhatusel. Kõik nad pidasid teda erilisel hääks õpilaseks, sest ta mängis meisterlikult klaverit, ja ennustasid talle ilusat tulevikku. Kuid Edvard tahtis saada heliloojaks, ta ei rahuldund mitte ainult teiste tööde esitamisest. Aga oma töödest tundis ta pea ainult pettumust. Õpetajad seletasid, need polla paremad kui teistegi õpilaste omad kunagi.

„Teie helitöodes pole omapärasust“, ütles talle Moscheles ühel päeval. „Te aimate järele Bach'i, Beethoveni ja teisi meistreid.“

See tundus Edvardile alandavana. Ta oli kõvasti töötand, ja nüüd tunduvat temast, nagu kasutaks ta teisi! Ta otsustas edesi pingutada, astus klaveri juure ja hakkas mängima. Kuid talle näis, et need helid, mis sündisid ta sõrmede liikudes klaveril, need tuletasid nüüdki meele teisi muusikamehi, ja et Moscheles tuleb varsti neistki ütlemä, et nad pole omapärased.

Äkki hakkas ta hinges sellest kogund meelepaha tõttu suur kojuigatsus, igatsus pääseda kaugele põhjalasse, kaljude ja fjordide keskele. Ta nägi enda ees Risseni küla Trondhjemi fjordi rannal, kus ta oli veetnud nii palju ilusaid päevi. Nägi tundraid, milledes Trollide-mägede talurahva jutu järele asusid vaimud, keda valitseb Gefu. Talle

tulid meele vanad jutud ja laulud, Olavi Õnnelise jutustused, laulva koori ja karjapillide hääled poiste ja tüdrukute tantsides laadal.

Ja nüüd, endalegi märkamata, nüüd tundus talle kui oleks ta hakand mängima enda hinge sügavamast põhjast. Mälestusist sündis muusika, nendest põhjala jutustusist, meretormidest ja päikesepaistest.

Kui ta järgmisel öhtul esitas selle mängitu Moschelesile, ei teadnud ta, oli see parem kui eelmised, kuid teadis, et tegi selle sügava tunde vallatuna.

Õpetaja kuulis imestusega. „Poiss!“ hüüdis ta Edvardi lõpetades, „sina oled esitand meile Skandinaaviat muusikas, mida pole keegi varem teind!“

Sellest pääle ei nimetand õpetaja Edvardi töödes omapärasuse puudust, sest ajast noor. helilooja pani neisse ikka oma sünnimaa — selle rahva muusikat, kellel tantsisklevad jalad, ta nõialaule ja merehääli. Ja ta märkas ka, et kui ta tahab töötada, peab tagasi pöörduma põhjalasse, kus maailm pikkadel talvedel on jääahelais, kus tormid mässavad ja meri mõirgab ja kus suvi näib lõppevat

enne kui ta on alandki. Nii purjetaski ta Bergenisse, ja säääl ta elas ja töötas fjordide rannal.

Sel öhtul, mil ta tagasi pööras laadalt, jäi ta küll Selma-tädi pudrust ilma, kuid hiljem päris ta selle tõttu maailma muusikaarmastajate tänu.

Äja kuludes võitis ta oma töödega terve kodumaa tunnustuse. Siis levi nes ta kuulsus aga juba igale poole. Teda kutsuti Pariisi, Rooma, Kopenhageni ja mujale. Vahel käis ta juhatamas oma töid, ja igal pool pääsis inimeste suust sama hüüe kui Moschelilt. „Sarnast pole tõesti varem kuulnud. Siit pääle on Skandinaavia esindatud muusikas!“

Kuid kunagi ei võind ta kaua viibida suurtes võõrastes linnades. Ikka kippus ta tagasi Norrasse, rahvalaulude ja fjordide muusika keskele.

Poiss, kes kord läks Iskoese laadale, imetles säääl rahvatantsu ja Olavi Õnnelise jutustusi, nii et unustas kojuminemise, on tõusnud surematude hulka. Temast on saand põhjamaiste meistrite kuningas, nende suurim helilooja. Igalpool, kus muusikat armastetakse, on tema nimi austuses.

Halling.

Moderato.

EDVARD GRIEG.

Musical score system 1, first system. Treble clef, key signature of two sharps (F# and C#), 3/4 time signature. The piece begins with a *cresc.* marking. The first two measures feature a triplet of eighth notes in the right hand and a bass line. The third measure has a *poco a poco* marking. The fourth measure has a *f* marking. The system concludes with a *Ped.* marking and a fermata over the final chord.

Musical score system 2, second system. Treble clef, key signature of two sharps, 3/4 time signature. The first measure has a *f* marking. The system includes various fingering numbers (1, 2, 3) and a *Ped.* marking at the end.

Musical score system 3, third system. Treble clef, key signature of two sharps, 3/4 time signature. The first measure has a *f* marking. The system includes multiple *Ped.* markings and various fingering numbers (1, 2, 3, 4, 5).

Musical score system 4, fourth system. Treble clef, key signature of two sharps, 3/4 time signature. The first measure has a *f* marking. The system includes a *Ped.* marking and a *ff* marking. The piece concludes with a double bar line and a fermata.

Akseli Gallen-Kallela mälestusteraamatust.

Soome suurem tänapäeva maalikunstnik avaldas 1924 .a. oma mälestuste kogu „Kallela kirja“. Mõtted, mis ta sääl avaldab, väärivad tuttavaks saamist. Sest, nagu üldse sagedasti maalikunstnikkudel, on Kallelal isesugune optimistlik-tõsine ja sellejuures võrratult lihtne mõtteviis. Igatpidi aga tüse ja sügav.

On üldse vahe kunstiteenijate mitmesuguste liikide vahel. Kes Brandese, Strindbergi eluloolisi mälestusi on lugend, leiab, et need mehed on enam pingutatud mõtlemisega ja ka elamisega. Kogu nende arenemistee on koolitunud mõtlemise tee. See teeb neid natuke raskepärasteks. Kallela aga, maalikunstnik, on oma raskused võidelnud värvide ja joonte alal ja tema jutustamine on puhkus.

Agas Kallela kunstnikuisiku kohta tuleb siiski veel seda tähendada, et ta on erilisest maalikunstnikkude liigist — nendest suurematest. Kõik kompositsiooni ja värvitehnilised raskused on maksnud temale muidugi samapalju vaeva kui muudelegi. Agas sellele seltsib veel uus ja kaugeltki mitte enam ainult maalikunstiline ülesanne. Kallela säärane kõrvaljoon on ürgse soomelise tabamine; ja umbes sellest otsimisest ja muust omapärasest üldisest kunstniku ilmasuhtumisest räägibki see raamat.

Kallela on puhas panteist nagu enamus maalikunstnikke. See tuleb sellest, et maalikunstnikud palju loodusega tegutsevad ja sellesse sisse tunda püüavad. Nii elutseb siis neile loodus, omandab elavad jooned, hingestub, kõneleb. Mida neile aga veel suuremaks vooruseks tuleb arvata, on see, et nad ühtlasi inimest looduse kuninga harilikult aukohalt veidi madalamale nihutavad, inimene on samuti ese muu looduse rüpes, mitte palju enam; ja teinekord on ta isegi segav ja rikkuv element üldises panteistlikult vaadel-

dud looduse kogupildis. See on iseenesest väga terve ja farvilik vaatlemisviis; see parandab nagu Kopernikuse päikesesüsteem, selle liig suure eksiarmise, nagu oleks inimene see ainus keskpunkt, mille ümber kõik näib ja peabki keerlema. See vabastumine kitsamast inimlikust seisukohast toob selle värskuse ja nooremise kaasa, mida õhkub just eriti „Kallela kirjast“.

Tingimuseks on aga, et peab ise asuma loodusesse nii, nagu selles elas arvatavasti endine runodelooja — algsoomlane. Soome loodus on erilisel kohane selle meeoleu ja suhte omandamiseks oma võrdlemisi metsikusega. Osalt on aga ka üliluslikule maalikunstnikule tema seisuslik vabadus ja argipäeva-muretus võimalikuks teind sääraseid vabasoomlase eluviise pidada, milles suhted n. n. elutu loodusega nii soojaks on võind kujuneda. Olgu kuidas on, laseme paiguti Kallelal enesel kõnelda. Ta ütleb Soome metsades oleskelemisest: „Siin tunned nagu oleksid jõudnud mees-mehelisse suhtumisse iga puuga, püüdes sülelusega mõõta nende paksust. Vastu meelt on lüüa kirvest nende tüvesse . . . Agas siis on ka raske vaadelda hoolimatust ja tundetust metsa elu kohta inimeste elu kõige õrnamategi piltide puhul: Sääli läheb noor neitsi kevadõhtul metsaraal oma südameomast kohtama. Mida teeb kaunist oma kulla pääle mõteldes? Ropsib mõõdamines puilt ja põõsailt nende aremaid, lõhnavamaid, nõdremaid kevadlehti, riivatu! Kas siis pole enam „pühad pihlakad pihalla, pühad oksad pihlakassa“.

Edesi on looduslikumaks muutunud ka suhe loomadega. „Inimene ja hobune“. Peaaegu on hobune enam kui inimene. Sest hobune ei tee kunagi ülekohtu, omab aga kõik tõelise sõbra voorused, nende seas väärtuslikuma — vaikiva arusaamise. „Hobuse ja inimese vahel valitseb miski sügav hingeline ühtekuuluvuse-elamus . . . Juba

hobuse lõhn võib väga meeldida. Kär-
sutaugu muud nina, kuid minule on
talli lõhn olnud alati kõige meeldiva-
maid, juba kaugest lapsepõlvest alates.
Ja seesugustel aegadel, kus olen jää-
nud maale üksinda, on mulle hobusest
olnud palju enam seltsi kui paljudestki
häist tuttavatest. Nii kui jäin kord
viimastel aastatel ainult hobusega
üksinda Ruovedele maale, mõtlesin
võtta selle enda juure ateljeesse seltsi-
liseks, — kuid sinna viiv trepp oli
nõnda lagunend, et ei oleks hobuse
raskust välja kannatand. Küllap
oleksin selle jäljed säält nurisemata ko-
ristand, tasuks selle sõbraliku olevuse
juuresoleku eest. Ja kindlasti oleksime
säält leidnud uusi vastastikkuse mõist-
mise moode, — olen sellel arvamisel, et
hobuse hingeelu ja hingelisi võimeid
pole veel kaugeltki nii kõrgelt hinnatud
kui peaks olema.“

Ainult Soome
muinasruno näikse
juba hobuselle ole-
vat andnud seesugu-
se tunnustuse:

„Kõikidest ini-
mestest hüljatud,
emaks saav noor
Marjata palub ja saab endale kaitsjaks
kõige õilsama lojustest, hobuse. Maa-
ilma uue kuninga, uue kõrge jumal-
olevuse sündides hingab ja õhkab ho-
bune püha ema ja vastsündind lapse
pääle oma keha ja hõngu soojust
(Kalevala LX. 315—335).“

Kallela tunnustab Soome kunstis
kõige kõrgemaks „Kalevalat“. Selle
kõrval veel ainult Kivi loomingut kui
kõige rahvaomasemat ja tabavamat.
Muust uuemast kunstist ei näi ta nii
hoolivat, ehkki see on täiesti kunsti-
tuse ja voolitud. Ainult puht rahva-
omases kunstis leiab ta Soomet jälle,
mida ta ka ise otsib. Kalevala kaudu
pääseb ta rahvale kõige lähemale.

„Otsin puutumatu maad, põlismetsa
rahvast, kes tegi kütise metsa ja sauna,
kuhu iganes meeldis, lõi oda ukse
läve ette maasse ja ütles: — Siin
jatkatakse elamist, naine ja lapsed!“
Sellejuures ei otsi ta mitte ainult ilu-
sat, ja sellepärast on tema visandite-
kogu täis kõige nurjatumaid, tööst
karedaid ja valimatumais asendites
rahvatüüpe ja kõige karusemaid maas-
tikke. Aga enamasti alati leidub neis
midagi niisugust, mis väriseb ja tähele-
panu köidab. Talle on etteheiteid
tehtud, et ta ilu ei maali. Vana dok-
tor Ilmonen oli

korra asetand talle

küsimuse, miks
kujutab ta alati
Kalevala kangelasi
ja ka kõiki muid
nii kole-inetutena.

Kui ta muudaks
suuna, siis kannaks
Soome rahvas teda
kätel. See oli siis
kui Kallela oli veel
noor ja vaated
kunsti kohta tei-
sed. Nüüd selle
üle enam ei pahan-
deta, see on tunnis-
tetud võltsimatuks
ja selleks, mille
tõttu ta osalt ongi
suur.

Missugune on aga
Kallela ilu mõist-

mine, sellest annab kujutluse järgmine
pilt, mille ta ise jutustab:

„Mouhijärve põlismail asus omal
ajal vana erak taat.

Oli teine vanat hääd laadi metsade-
elanik. Ja tubli taat oli ta kogu oma
eluaeg.

Kui taat oli jõudnud kõrgesse ikka,
otsustas ta ise enda siit maailmast
ära koristada ja ühtlasi pidada hoolt
oma matuste eest.

Politsei uuris ja sai järgmiste asja-
olude pääle:

Oli kõndind kaua metsas, kuni oli
leidnud kaunis kõrge, lageda kaljunuki,
millel seisis ainult üksik kuusk. Kuuse
alla oli ta valmistanud üsna hoolega

Kallela

Vennatapja.

tehtud eeskujuliku magamisaseme kujulise tuleriida ühetaoliseks murtud ja ristamisi laotud kaigastest, mille pääle ta oli siis veel laotand risu ja kuusehagu.

Taat oli süüdand tuleriida, heitnud sinna pääle magama ja pannud püssi ja kofi enda kõrvale.

Ja siis vana kuuse juurel, foredal kõrgel kaljul maitstes üksilduses surma kangelane, siirdus vabatahtlikult, kuid kuninglikult-uhkesti noorema põlve teelt, sõjariistad kõrval.

Kui tuldi paigale, oli sadand pak-sult sügislund, mis kattis pooleni põle-nud tuleriida ja sellel magava vana mehe laiba.“

Ja mis ongi surm? Seda on püüd-nud seletada mõteteadused, teadused ja kirik, kuid ei ole ükski seletand. Kallela tunnistab, et ka teda on vaevand see küsimus, ja ka oma kunstis on ta seda käsitand.

Mis on surm, kuna see vaevab oma saladusega inimest palju enam kui

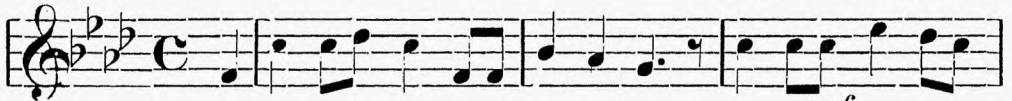
olemise saladus, mis on sama ime-line ja selguselle-saamatu. Sündi-mine, enneolematuse pool on kõikidel läbi, seisab ees teine pool, uuesti mitte olla. Oma kunstis on ta surma ilmet püüdnud jälgida ja on saand sellest välise käsituse kui millestki õndsalikust, seletumisest ja vabastu-misest. Ise tunnistab ta, et ta on seletamatut õnnetunnet tunnud ja rahu, kui ta kord haigena täielikult lähedal oli olnud surmale. Nii oleks siis surm õnn. Kuid veel paremini, täiesti selle panteistliku usu pehmen-dava mõju all teeb ta, kui ta jätab selle küsimuse siiski lõpulikult lahendamata: „Arvan, et ongi parem, kui meie ei raiska oma jõudu ja lühikest iga selle ülejõu käiva küsimuse urkimisega. Küllap see sel-gub omal ajal, suure silmapilgu tulles, igäühele iseenesest. Ja meil, kellel see maalinegi elu on paiguti üsna raske, peaks küllalt kannatust jatkuma seda lahendust ära oodata.“

Kui sõber jättis.

Andantino.

OSKARI MERIKANTO.

Kui sõ - ber jät-tis mu ük - sin - da vac-va, hool-de ja

i - ga - va. Sel-le on-gi laul mul nii lü - hi - ke,

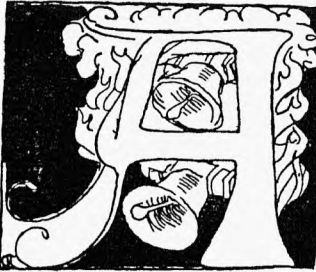

sel-le on-gi mäng mul nii su - ru - ne.

2. Küll ennem oli mulgi sõbrake,
südamline ja omane,
Siisap aina laulsin rõõmust ma
süda aina hüppas õnnest ka.

PAUL STEINMÜLLER.

ELU VALEM.

ustage maailma inimeses, sest inime on maailm. Miks heidate kõik inimesed ühe süsteemi raamidesse ja püüate paenutada hinged ühte valemisse. Teie targad mõtlejad sarnanete õpetlasele, kes hommikul luubi, noa ja mapiga välja tormab, et üht taime otsida, sest see peab täitma osa tema elukorraldusest. Õnesteel öitsevate sirelite keskel on metsikud kirsipuud oma valged õiekobarad välja sirutand, ta ei näe seda mitte. Samas laulavad linnud, mitte muud kui pulmalaulu, kuid ta ei kuule seda. Ta ei vaata ainustki korda enda ümber ega ülesse. Kui ta näeks, kuis kevadene päev sinist siidi koob, naerataks ta südamest. Nii aga läheb ta kui pime läbi jumaliku rõõmuaias, üht taime otsides, enda elu korraldusele mõeldes, vahtides maha kui tammuv karjaloom. Ma ei taha teda mitte näha, seda rumalat süsteeminiimest. Meelsamini lähen läbi kitsa tänava, kus teovalmis inimesed astuvad uksele, et naeratada taevarannale ja tänulikku pilku heita kastanile ukse kõrval. Kuid siis olen äkki maja ees, milles meie valitsejad. Väljas rohelised pärnad, sees tolmused aktivirnad. Nad ise askeldavad säöl akende taga kõiksugu korraldustega, kui kaupmehed arsinapuuga, nagu tahaks mulle ülikonda mõõta, loevad arvu arvu pääle kui potimeistrid potte, et neisse uppuda. Koputan arglikult aknaraamile: Hallo!, teie ausad kahvanäod, teie kantseleitürannid! Ärge vahtige kogu aeg endi ette, vaadake kord ka minu pääle! Nüüd vaatavad nad ülesse ja tarretuvad. Siis äkki, rabavad ming kui mingit porikärbest. Ma ei lõhna ju mitte sajaaastasest tolmust, ma ei näe välja kui inimesed vanadel vaselõigetel, kes hoiavad suus igasuguseid salmilinte, minus on midagi, mis end nende valemisse suruda ei anna. Sellepärast ei kannata nad mind. Nad köidavad endi aktikaaned öhtul palju kergema südamega kokku, kui arvavad olevat leidnud uue elu korraldamisesihi, söövad isukalt ja magavad hästi, aga kunagi ei mõista nad mind, sest nad otsivad valemit elule, mitte aga elu ennast.

Kogust „Elu kandlelaulud“.

Kristini Matk.

igi seitsme aastane oli Kristin sel suvel, kui isa ta esimest korda võttis mägedesse kaasa.

Oli imeilus kesksuve hommik. Kristin seisis aida ülalkambris, kus nad nüüd suveajal magasid, ja kuulis isa all õues meestega kõnelevat. Siis rõõmustas ta nii väga, et ei võind püsida paigal, kui ema teda riietas, vaid pidi aegajalt aidapõrandal ümber hüplema. Ta polnud veel kunagi varemini käind mägedes. Ta senine kõige kaugem rännak oli viind marjaküngastelle, kuhu ema ja tüdrukud olid ta võtnud kaasa, kui nad olid hapu joogi tarvis läind noppima lillakaid ja varaseid pohle.

Ema sidus Kristini pikad kollased juuksed üles ja tõmbas sinise mütsi neile pääle. Siis suudles ta tütart põsele, ja Kristin jooksis alla isa juure. Isa tõstis Kristini üles ja pani ta enese seljataha sadulasse istuma. Ta pidi ratsa sõitma ja isa niudevööst kinni hoidma. Nad hüüdsid emale jäähüvasti, kuid ema tuli jookstes alla, andis isale Kristini jaoks sooja suurräti kaasa ning palus teda, last mitte silmist lasta.

Päike paistis, aga öösi oli tugevasti sadand. Ojade vesi tuldles ja laulis ja uduribad sõudsid mäejalgadel. Kuid tippudest kõrgemal hõljusid valged sulgpilved, ja Lauran meestega kõneles sellest, et täna küll vist tulevat kuum ilm, kui päike on tõusnud kõrgemalle.

Nad ratsutasid küla majade vahelt läbi ja vahetasid tervitusi preester Eirikiga. See seisis ukسلävel ja taples oma tütreaga, kes ta majapidamist juhtis. Taplus oli vihi värvitud villase lõnga pärast, mille preestritütar ööks oli unustand aia pääle kuivama — nüüd oli vihm värvi rikkund.

Kõrgel künkal seisis kirik. See polnud suur aga oli kaunisti ehitatud ja katus värskest tõrvatud. Kalmistuväral ristil kohal paljastasid isa ja me-

hed oma pääd, siis pöördus isa sadulas tagasipidi ning nad viipasid emale, keda nähti seismas kodutalu ees niidul. Ta lehvitas neile oma valge põllega vastu.

Siin kirikukünkal ja kalmude vahel mängis Kristin igapäev. Kuid nüüd, kus ta pidi minema nii kaugele, näis talle kõik uus ja imelik. Ta kodutalu hooned paistsid väiksed ja hallid rohelises orus. Jõgi aga väänles hõbedasena kaugete soode vahele. Veel eemal algas järskude mägede kaljune kett.

Teispool orus, sääl kus mäed peaaegu kokku puutusid ja vaatepiiri sulgesid teadis Kristin olevat Loptspere. Sääl elasid Sigurd ja Jon, kaks vana meest valgete habemetega; need alati mängisid ja naljatlesid temaga, kui neil olid Jörundperre asja. Kristin oli Joni sõber, sest see vestis talle need kõige ilusamad loomad puust, kord oli ta talt saand isegi väikese kuldsõrmuse. Ja viimane kord, kui ta oli käind neil lõikusepühal, kinkis ta lapsele kaunisti voolitud ja värvitud rüütli. Kristin võttis rüütli igal õhtul ühes voodisse, hommikul leidis ta tema aga ikka voodi astmetel, kus ta magas üheskoos vanematega. Isa ütles, rüütel hüppavat kuke esimest korda kiredes voodist, ags Kristin teadis küll, et ema selle pani voodist välja, kui ta oli uinund. — Loptspere Sigurdit aga kartis Kristin ja ei sallind seda, et Sigurd teda võttis oma põlvedelle. Sest Sigurd oli õelnud, ta tahtvat, kui Kristin on kasvand suureks teda naida ja magada tema käte vahel. Tal oli juba kaks naist koolnud, nüüd ennustas ta kolmandagi peatset surma, nii et Kristin võiks saada neljandaks. Kui laps nuttis, siis naeris isa Lauran ja ütles, ta ei uskuvat mitte, et Margitil oleks taevariigiga nii kiire; peaks see aga ometi tulema nii pahasti, siis ei võetaks Sigurdi kosje vastu, selles tohtivat ta olla päris kindel.

Umber ühe vibulaske kaugusel kiri-

kust seisis teeveeres suur kivi, mida ümbritses tihe kase- ja haavapuu sõõr. Sääl taotsesid lapsed kirikut mängida, ja Toomas, preester Eiriki noorim tütrepoeg, seisis siis kivil ja jutlustas, nagu vanaisagi. Ta saputab pühitsetud vett ja ristis, kui kiviõõnsuses leidis vihmavett. Aga läind sügisel tegid nad kelmustüki. Esmalt oli Toomas Kristini laulatand Arnega — Arne polnud veel nii vana, et ta poleks mängind lastega, kui tal oli aega. Siis püüdis Arne ühe põrsa kinni ja nad kandsid selle ristimisele. Toomas salvis teda mudaga, laskis ta veeloiku, jälendas oma vanaisa, luges messi latinakeeli ja tõreles, et lapsevanemad küllalt polnud ohverdand. Muidugi naersid lapsed väga, sest nad olid täiskasvanuid kuulnud kõnelevat preester Eiriki rahaahnusest. Mida enam nad aga naersid, seda hullemaid asju mõistis Toomas ütelda. Viimaks naersid suured poisid nii et nad karjusid, Kristin aga häbenes nii väga, et tal oli nutt varaks, kuna ta säääl seisis vinguva põrsaga kätel. Aga õnnetus tahtis, et preester Eirik ise just parajasti pidi saabuma pihilt. Ta hüppas sadulast ja ulatas pühad sakramendinõud vanemalle tütrepojale, kes teda saatnud, nii ägedasti, et hõbedane püha tuvike Issanda ihuga peaaegu oleks pudenend maha. Preester langes lasteparve ja peksis nii mitut, kui ta tabada suutis. Kristin pillas põrsa maha ja see jooksis karjudes kodu poole, vedades järele ristimisirätti ja kohutades preestri hobuseid. Ka Kristin sai lüüa, kuigi ta oli alles väike. Kõige enam hoope aga päris Arne. —

Teed viisid nüüd paksu metsa. Jõe kohin paisus aina ja kui nad kaljude vahelt silmasid vett, kees ja keerles see jäärohelist ja vahuvalgelt. Peagi jõudsid nad sillani, mis viis üle jõe. Mehed hüppasid sadulast maha ja juh-tisid hobuseid suukõrvalt.

Teisel kaldal viis kitsas teerada märke. Nüüd tõstis isa Kristini sadulasse, ta pidi kahe käega hoidma sadulapandlast kinni ja tohtis üksinda istuda toreda Guldsvaini seljas. —

Keskhommiuks jõudsid nad kõr-

gesse metsa ja peatusid asunikku-de juures, kes isa hüüdmise pääle ilmu-sid õue. Need olid tublid tõrvapõle-tajad ja Lauran tahtis neid eneselle tõrvapõletajaiks kaubelda. Olid tuge-vad noored mehed. Nende ema tuli nende kannul ja tõi suures kruusis külma piima, sest ilm oli muutund väga soojaks, nagu mehed olid oodandki.

Vähe puhkanult jätkati teekunda. Lauran tahtis puuriidad üle vaadata, mis olid kõrgel mägestikus. Ei kest-nudki kaua, kui mets muutus hõre-daks. Suured männad seisid surnult ja valgelt nagu luukered paljal kaljul. Siin puhkus tugev ja jahe tuul, ning mustikavarred olid mustad marjadest. Arne jooksis maas ja murdis Kristinile mustikaoksi, sest peatumiseks polnud nüüd aega.

Kui nad kõrgustikule said, jooksis lõõtsuv tuul neile vastu nagu elav ole-vus ja mässus nende riietesse. Lapsed istusid kaljule ja Kristin vahtis suuril silmil ringi — ilmaski poleks ta uskund, et maailm on nii lai. Kaugel all olid mustad metsad. Orud paistsid kitsaste, rohetavate ribadena. Kõikjal oli kuldsest sammeldund kalju ja üle kõige need sinised mäed, mille harjul sädelev lumi segunes valgete suvipilve-dega.

Nad nägid inimelamuid kaugel all. Neid oli palju ja Kristin hakkas neid üles lugema. Kui ta oli lugend kolm tosinat, ei mõistnud ta enam. Ja ometi olid need inimeste asukohad nagu ei miski suures looduses.

Ta teadis, et ürgmetsas valitseb karu ja hunt ja et kivide all elab vaime, näkke ja haljaid, keda on kaugel enam kui ristiinimesi. Siis hakkas tal hirm ja ta hüüdis isa, kuid teda ei võidud kuulda suure tuule pärast, liiatagi veeretasisid mehed suuri kive puuriitade kaitseks.

Kui töö oli tehtud, viskuti rohtu pikali ja võeti söögikott lahti. Halvdan, vanem meestest, tegi tule üles, sest nii oli metsas kodusem. Kristin istus ja vahtis tulle; talle näis, et tuli oli rõõmus, kuna ta siin väljas võis tuulega vabalt mängida ja lõkendada. Kodu, tuleasemel, säääl oli hoopis teine lugu,

sääl pidi ta ennast keetmisega vae-
vama ja tuba valgustama.

Kristin istus väsinult ja toetus isa
najale. Ta oli tublisti söönd ja joond
meejooki, mida neil oli lähkriga kaasas.
Isal oli tükk pehmet odrakakku käes;
selle tükikesi muljas ta sõrmedega,
kuni need sarnanesid hobustelle, lõikas

väiksed tükid liha ja vaotas need risti
üle leivahobuste selgade; siis laskis
ta need sõita üle oma vasaku käeselja
Kristini suhu. Aga peagi oli Kristin
nii väsind, et ta ei tahtnud enam suud
avada ega närida — siis langes ta
maha maale ja magas.

Romaani „Kristin Laurani
tütar“ esimesest osast.

PAUL STEINMÜLLER.

VABADUS.

*stun põiktee viimase verstaposti juures, mis suurele maan-
teele käändub. Siit jalakate varjust läheb läbi noorus,
kes rändab avarasse maailma. Näen neid kõiki, mõnel
on pärjad pääs, mõned ilma, mõned on ülemeelsed,
mõned naervad, mõned tõsised. Nende silmis on
hommikune sära ja nende rind väriseb nagu kuldnoka
rind, kui see kevadkuul vilistab oksal. Kõik nad laulavad sama
laulu, laulu vabaduse ülevusest: „Elu me võime jätta, vabadust
mitte!“ Kuid mina vaatan neile näkku ja loen saatusemärke nende
otsalt, mida nad kannavad ju hällist saadik. Mõne otsal on rippu-
vuse salamärk, mõne otsal valitseja joon, mõne otsal kannataja
okkajalg, mõne otsal alatu sünnipära pitsat.*

*Oh teie kirkad noored, mis te laulate vabaduse laulu, kuna
ometi lähete välja, et saada rippuvaiks! Või on see nende kiuste
hõiskav urilaul, kes aimavad seda, mis neid ootamas, kui nad pääga
jooksevad vastu raudseid sambaid? Või on see lahkumislaul koidu-
punale, mida laulavad need, kes kavatsevad kuuma ning pika päeva
jooksul tammuda ikkes, et õhtul võiksid taltsana puhata täidetud
sõimede veeres?*

*Laulge päälegi oma laulu! Mina aga tahan teid õpetada,
kuis vabad ollakse veel sulasepõlveski.*

*Te vabadust ei ähvarda saatuse salamärgid te otsal, te vaba-
dust ähvardavad te vere himud, — näkid, mis nüüd alles magavad*

Hind 30 marka.

K. Mattiesen'i trükk, Tartus.